

SUMARTINSKA ONOMASTIKA

UVOD

Sistematizirajući podatke sa terenskih istraživanja na Braču, opazio sam da se onomastika u Sumartinu ponešto razlikuje od onomastike ostalih naselja na otoku. Ona je zbog uvjeta u kojima je nastala višestruko zanimljiva. Na tom terenu bili su prostrani posjedi stare povaljske benediktinske opatije, koji su godine 1250. zapisani u poznatoj Povaljskoj listini, najstarijem spomeniku u ovim krajevima pisanom hrvatskim jezikom, ćirilskim pismenima.¹ Tako se na području današnje sumartinske katastarske općine nalazi najstariji potvrđeni sloj otočke toponomastike.

Ovamo su došle sredinom 17. stoljeća pobjeglice s kopna, bježeći pred Turcima. One su se pod vodstvom franjevac sklonile u najbližu i tada zapuštenu uvalu i tu osnovale naselje Sumartin, a zatim i zaselak Rasoticu. Tako u Sumartinu imam^o uz najstariju toponomastiku najmlađi sloj otočkog stanovništva.

Budući da su pobjeglice došle iz dublje unutrašnjosti, donijele su sa sobom štokavski dijalekat mlađega tipa, pa je Sumartin i po tome odudarao od kompaktne otočke čakavštine.

Taj desant štokavskog dijalekta u živo tkivo bračke čakavštine izvršen je odjednom, kompaktnom jezičnom prinovom, što je uvjetovalo da ta štokavština odolijeva jakom čakavskom utjecaju iz zaleđa. Taj sudar dvaju dijalekatskih sistema, ta neprekidna jezična interferencija nagrivali su štokavski i okolni čakavski govor na otoku, ali su njihove osnove do danas jasno vidljive: štokavska u Sumartinu i Rasotici² i čakavska u Selcima, Novom Selu i Poveljima.

¹ Ivan Ostojić, *Benediktinska opatija u Poveljima na Braču*, Split 1934; Franjo Rački, *Najstarija hrvatska pisana listina*, Starine JAZU, knjiga 13, Zagreb 1881, str. 197—210.

² Miješanje dijalekata zapaža se u svim jezičnim razinama. U fonološkom sustavu Sumartina i Rastolice dolazi npr. do neutralizacije fonema *ě* i *é* u jedan središnji glas koji se u literaturi bilježi kao *trorogi c* (č). Zbog tehničkih razloga nismo u mogućnosti provesti u primjerima takvo bilježenje, nego zadržavamo pisanje tih afrikata kako je u književnom jeziku premda u izgovoru Sumartinjana nema razlike među njima.

Te govore opisao je opširno prof. Mate Hraste u dvjema radnjama³, iznijevši uz put geografske, sociološke i kulturne razloge koji su doveli do ukrštavanja dvaju dijalekata.

Nadam se da će onomastika, antroponomastika i toponomastika, unijeti više svjetla u ovaj zanimljivi jezični fenomen.

I ANTROPONOMASTIKA

10 Po geografskom smještaju Sumartin je najistočnije bračko naselje, a po svom postanku najmlađe. U njegovu neposrednom zaleđu nalazi se starije naselje Selca, administrativni centar za Sumartin, Novo Selo i obližnje zaseoke u Čobaniji. Dalje na sjeverozapadu smjestilo se Novo Selo, naseljeno vjerojatno od poljičkih bjegunaca u 16. stoljeću.⁴ Sumartinskoj katastarskoj općini pripada zaselak Rasotica u istoimenoj uvali, tijesno vezana uz nastanak i razvitak matice Sumartina.

Prema bogatoj dokumentaciji u *Archivalia Brattiensia*⁵ i podacima koje su objavili J. Božitković⁶ i A. Jutronić⁷ Sumartin su naselile u drugoj polovini 17. stoljeća izbjeglice s kopna koje su se preko Makarskog primorja zaustavile na najbližem otoku. Mjesto je u početku pripadalo gornjohumačkoj župi, koja je imala jurisdikciju nad čitavim istočnim dijelom otoka, ali već od god. 1703. postaje samostalno. Franjevci su uz pomoć mještana sagradili samostan,⁸ koji je god. 1738. bio potvrđen i posvećen sv. Martinu. Venecija je, dopustivši naseljavanje na svoj teritorij, dala tim stanovnicima posebne privilegije. Brački starinci, međutim, nisu ih rado prigrlili, pa ih još dandanas nazivaju dogoncima.⁹

Prema vizitacijama hvarske biskupske kurije u prvom stoljeću nakon osnivanja naselja broj stanovnika u Sumartinu i okolnim selima iznosio je:

Tabela I¹⁰

Naselja	g. 1614.	g. 1678.	g. 1702.	g. 1718.	g. 1760.
Selca	8 kuća	124 stan. od	260 stanov-	300 stan.	390 stan.
Novo Selo	—	pričesti ¹¹	nika		160 stan.
Povlja	—	52 od prič.	70 stanov.	80 stan.	140 stan.
Sumartin	—	104 od prič.	200 stanov.	340 stan.	352 stan.

³ O štokavskim govorima na Braču, Brački zbornik, knjiga 1, Split 1940, str. 43—46.
O štokavskim govorima na Hvaru i Braču, Zbornik radova Filozofskog fakulteta, knjiga 1, Zagreb, 1951, str. 374—396.

⁴ *Statutum et reformationes insulae Brachiae*, Mhj, XI, Zagreb 1926, s. 170.

⁵ *Archivalia Brattiensia* ili Arhiv dra Mirka Vrsalovića (skraćeno AB), Arhiv JAZU, sadržava 9 velikih kodeksa i nekoliko tisuća isprava različitog karaktera koje se odnose na Brač.

⁶ *Naselje i osnivanje Sumartina na vrh Brača 1645.* g. Jadranski dnevnik, br. 5. i 6. od 8. siječnja, Split 1938.

⁷ *Naseljavanje Poljičana i drugih Dinaraca na Brač*, Glasnik Geografskog društva, sv. XXIV, Beograd 1928. i članak *O selu koje ima svoj rođendan*, Slobodna Dalmacija, br. 2515 od 11. ožujka, Split 1953.

U ovom razdoblju štokavsko stanovništvo Sumartina bilo je kudikamo brojnije nego u ostalim čakavskim selima. Tu jezičnu kompaktnost nisu mogle narušiti ni prve čakavske obitelji, koje su se postepeno infiltrirale u taj monolitni štokavski korpus, već se, naprotiv, događao obrnut proces.

II PREZIMENA

Velik broj prezimena u odnosu na broj doseljenika upućuje na zaključak da su prve sumartinske obitelji potjecale iz različitih krajeva i da su pripadale različitim rodovima. Njih pri bježanju nije ujedinjavala toliko rodbinska veza koliko turska opasnost. Proučavanjem naseljavanja i porijekla pojedinih obitelji moglo bi se tačnije odrediti iz kojih su krajeva došle. Iz dosadašnje literature to nije moguće izvršiti, jer antroponomastički sistem doseljenika nije bio ustaljen, dok je pak antroponomastika Dalmatinske zagore i Hercegovine, odakle su doseljenici vjerojatno potjecali, vrlo slabo proučena.

Budući da je glavnina stanovništva došla odjednom, franjevcima je uspjelo da ubrzo organiziraju župu, uvedu matice rođenih, vjenčanih i umrlih, a to je opet uvjetovalo da se prezimena manje—više ustale i dobiju definitivan oblik.

Prema povijesnim vrelima od početka naseljavanja do 25. travnja 1964. godine u Sumartinu se uglavnom spominju ova prezimena:¹²

Tabela II

Prezime	Spominje se god.	Do kraja 18. stoljeća		1930—38.		1948.		1964.	
		1815.	1815.	čla- novi	poro- dice	čla- novi	poro- dice	čla- novi	poro- dice
Āničić	1669 ⁸	+	+	+	4	31	10	31	11
Antúlović	1667.	+	+	+	2	3	1	3	1
Ārković	1747.	+	—	+	1	15	2	16	5
Arstić v. Cvi- tanović	1807.	—	+	+	7	35	10	29	10
Azić (= Ačić)	1671.	+	+	—	—	—	—	—	—
Bábić	1666.	+	(+)	+	4	2	1	8	3
Batoš	1678.	+	—	—	—	—	—	—	—
Belamarić	1948.	—	—	—	—	2	1	—	—

⁸ Samostan se gradio pod nadzorom fra Andrije Kačića Miošića, koji je sedam godina bio njegov gvardijan.

⁹ Brački povjesničar A. Ciccarelli u svojoj kronici *Osservazioni sull'isola della Brazza*, (Venecija 1802, str. 13) naziva ih: «nuovi abitanti.»

¹⁰ Podaci uzeti iz Jutroničeva rada: *Vizitacije u Arhivu biskupske kurije u Hvaru...*, Starine 51, str. 113—222, tabela II.

¹¹ Broj mještana od pričesti predstavlja otprilike tri četvrtine cjelokupnog stanovništva u mjestu.

¹² Podaci o stanovništvu do II svjetskog rata uzeti su iz Jutroničeve knjige: *Naselja i porijeklo stanovništva na otoku Braču*, Zbornik za narodni život i običaje, knjiga 34, str. 204—215. Podaci za poslijeratne porodice uzeti su prema popisu stanovništva 1948. i sabrani na terenskom istraživanju 1962. Podatke sam provjerio 25. travnja 1964.

Bèrgamo	1949.	—	—	—	—	2	1	1	1
Borójević	1672.	+	+	+	8	40	10	29	10
Brizić	1964.	—	—	—	—	—	—	5	1
Bùdrović	1948.	—	—	—	—	2	1	2	1
Busatto	1815.	—	—	—	—	—	—	—	—
Cvítánović	1807.	—	+	+	7	35	10	29	10
Čimac v. Činčević	1777.	+	+	—	—	—	—	—	—
Činčević	1672.	+	+	—	—	—	—	—	—
Dević	1785.	+	+	—	—	—	—	—	—
Dogančić	1671.	+	—	—	—	—	—	—	—
Dominković	1860.	—	—	—	—	—	—	—	—
Dòrotić	1674.	+	+	+	4	14	3	14	3
Dràgušić	1948.	—	—	—	—	5	1	4	2
Duić	1672.	+	+	—	—	—	—	—	—
Garzalović	1675.	+	—	—	—	—	—	—	—
Gilić	1679.	+	+	+	4	5	2	4	3
Granić	1779.	+	+	—	—	—	—	—	—
Gràovac	1948.	—	—	—	—	6	1	2	1
Gvozdanović	1777.	+	+	—	—	—	—	—	—
Jakir	1817.	—	—	—	—	—	—	—	—
Jugović	1807.	—	+	—	—	—	—	—	—
Jánović	1777.	+	+	+	6	16	5	9	4
Jukić (Rasotica)	1874.	—	—	—	—	—	—	—	1
Juretić	1860.	—	—	—	—	—	—	—	—
Jurić I (-Kačić)	1672.	+	—	—	—	—	—	—	—
Jurić II	1873.	—	—	+	1	2	1	1	1
Jurišić (-Akčić)	1792.	+	—	—	—	—	—	—	—
Kažulin	1866.	—	—	+	4	12	4	—	—
Kirigin	1964.	—	—	—	—	—	—	4	1
Klisura	1925.	—	—	+	1	4	1	2	1
Knezović	17. st.	+	—	—	—	—	—	—	—
Knežević	1904.	—	—	—	1	2	1	—	—
Komar	1777.	+	+	—	—	—	—	—	—
Kovačić	—	—	—	+	1	8	2	5	1
Krajina	1808.	—	—	—	—	—	—	—	—
Krivòšija	—	—	—	—	—	—	—	2	1
Kumbat	1645.	+	—	—	—	—	—	—	—
Kuzmáníć	1817.	—	+	+	1	4	1	3	1
Lázić	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Lombárdić	—	—	—	—	—	3	1	—	—
Lúčić	1787.	+	+	+	6	27	7	23	7
Ljùba	—	—	—	—	—	2	1	3	1
Majstorlija	1645.	+	—	—	—	—	—	—	—
Mándić	1777.	+	+	—	—	—	—	3	1
Màračin	1948.	—	—	—	—	4	1	2	1
Martinčević	1666.	+	—	—	—	—	—	—	—
Martinić	1900.	—	—	+	1	—	—	—	—
Mateljan	1745.	+	+	+	1	—	—	—	—
Míjić	1671.	+	+	+	3	2	1	2	1
Miličević	1665.	+	—	—	—	—	—	—	—
Mrkonjić	1665.	+	—	—	—	—	—	—	—
Nikolić	1878.	—	—	+	2	2	2	1	1
Nováković	1777.	+	+	+	5	11	4	7	4
Odrapić	1815.	—	+	—	—	—	—	—	—
Oljanović	1671.	+	+	—	—	—	—	—	—
Órdić	—	—	—	—	—	—	—	6	1
Plénković	1948.	—	—	—	—	2	1	—	—

Perković	1854.	—	—	—	—	—	—	—	—
Petričević	1672.	+	+	—	—	—	—	—	—
Pletikosić	1747.	+	+	+	2	5	1	2	1
Puratić	1777.	+	+	+	7	34	10	19	6
Radić	1777.	+	+	—	—	—	—	—	—
Radić	1840.	—	—	+	6	34	8	30	9
Ribarović	1665.	+	—	—	—	—	—	—	—
Serventić	1831.	—	—	+	5	27	7	21	7
Skānsi	1777.	+	+	+	6	8	3	4	2
Stānčić	1667.	+	+	+	9	88	24	68	20
Stānčić (Rasotica)	1667.	—	—	+	8	—	—	—	—
Stipić	1673.	+	+	—	—	—	—	—	—
Šūzičić	1667.	+	+	+	2	5	2	6	3
Škarić	—	—	—	—	—	—	—	4	1
Šōlo	1671.	+	+	+	3	4	1	2	1
Šerka	1645.	+	+	+	13	60	17	37	13
Štāmbuk	1905.	—	—	+	2	8	2	8	3
Toljaga	1794.	+	—	—	—	—	—	—	—
Tomāš	1919.	—	—	+	1	3	1	1	1
Trutānić	1916.	—	—	+	1	6	1	9	3
Varžina	1667.	+	—	—	—	—	—	—	—
Vlāhović	1645.	+	—	+	2	4	2	5	1
Vučina	1867.	—	—	—	—	—	—	—	—
Zelānović	1858.	—	—	+	3	9	2	9	3
Zūnić	1948.	—	—	—	—	6	1	6	1

Prema popisu stanovništva iz 1948. godine u Sumartinu je bilo 161 domaćinstvo sa 50 prezimena, a 1964. godine 154 domaćinstva sa 46 prezimena.¹³ Analizom je utvrđeno da su nestala prezimena štokavskih obitelji koje su se već u početku doselile i osnovale današnje naselje.

Za sudbinu štokavštine u Sumartinu vrlo je važno utvrditi kojim su putem dolazile pojedine porodice i utvrditi stupanj kompaktnosti štokavskog stanovništva do između dva rata, tj. do vremena kada u privredi i strukturi stanovništva nije bilo velikih i naglih promjena.

Za većinu porodica može se s pravom pretpostaviti da su došle izravno kao bjegunci pred Turcima u današnju sumartinsku uvalu.¹⁴ Neke su se, međutim, naselile u osala čakavska naselja na otoku i počakavile se, a neke su se tek kasnije otuda trajno nastanile u Sumartinu. Nekoliko obitelji koje su potjecale iz čakavskih krajeva naselile su se, zbog različitih razloga, u ovo naselje i unijele tako mnoge čakavske osobine svoga kraja u novu štokavsku sredinu.

Takvo čakavsko ili djelomično počakavljeno stanovništvo dolazilo je u Sumartin iz ovih mjesta:

¹³ Upada u oči velik broj prezimena za selo koje je samo jednom u svojoj povijesti imao više od 700 stanovnika (1900. g.).

¹⁴ Prema A. Jutroniću (Glasnik Geografskog društva, Beograd 1928, sv. 14, str. 144—148) »tim je doseljencima makarsko primorje samo jedna etapa, jer većina ih je bila porijeklom iz imotskog hadžiluka i dalje iz Hercegovine.«

Tabela III¹⁵

Štokavci preko čakavskih naselja			Brački čakavci			Doseljednici iz drugih čak. krajeva		
Prezime	Godina	Mjesto	Prezime	Godina	Mjesto	Prezime	Godina	Mjesto
Ānićić	1669.	Pučišća Selca	Stāncić	1667.	Pražnica	Kažulīn	1866.	Split
Bābić	1666.	Selca	Servēntić	1831.	Bol	Klisūra	1925.	Korčula
Džrotić Novāković	1674. 1777.	G. Humac Bol	Skānsi Štāmbuk	1777. 1905.	Selca Selca	Kovačić Pletikosić	1747.	Vrboska Poljica
Purātīć Sūzičić	1777. 1667.	G. Humac G. Humac Pučišća	Trutānić Zelānović	1916. 1858.	Prodole G. Humac	Rādić Sūzičić Vlāhović 1 obitelj	1777.	Stari Grad Vis Stari Grad
Dogančić Mandić Ribarević	1671. 1777. 1665.	Pučišća Pučišća G. H., Povlja	Martinić	1900.	Pučišća	Vučina Mateljan Juretić Krajina	1867. 1745. 1860. 1808.	Drvenik Hvar Podgora Krapanj

Prezimana:
današnjih
porodica

Prezimana:
nestalih
porodica

¹⁵ U tabelu nisu unesena prezimena čiji su nosioci samo povremeno boravili u naselju. Iz tabele se također ne vidi ulazjenje čakavskog stanovništva udajom, što je vrlo važan put kojim su u štokavski govor Sumartina ulazile neke čakavske crte.

Obitelji koje su kao čakavske naseljene u Sumartinu imale su 1948. godine 191 stanovnika u 32 domaćinstva, ili 37% od ukupnog broja stanovnika i 20% svih domaćinstava. Rast čakavskog življa u Sumartinu nastavljen je poslije II svjetskog rata u još bržem tempu. Ovamo treba pribrojiti i stalne čakavske prinove koje dolaze udajom iz čakavskog zaleđa, a koji je proces počeo prilično rano. Budući da je taj proces bio lagan i neprekidan, štokavski govor Sumartinjana raslojavan je mnogim čakavskim natruhama.

111 Klasifikacija prezimena¹⁶

- 1 *Prezimana s porodičnom filijacijom.* Takva su prezimana patronimičkog (matronimičkog^{16a}) postanja, i to od pravih patronimika, tj. *poimeničenog patronimičkog pridjeva*, ili su *patronimički deminutivi*.¹⁷ Kako danas nitko ne misli na značenjske diferencijacije, takva se prezimana često stvaraju analogijom, pa se mogu podijeliti na *primarne* i *sekundarne* patronimike.
- 12 *Primarni patronimici* imali su po svojoj tvorbenoj strukturi patronimički sufix *-ić*, koji se dodavao imenu ili nadimku, ili njihovim prisvojnim (patronimičkim) pridjevima.
- 121 *Patronimici s imenom u osnovi:*
- 1211 *Patronimički poimeničeni pridjev:* Antulović, Arković, Borojević (Salinović), Cvitanović, Janović, Novaković, Dominović, Garzalović, Gvozdanović, Jugović, Martinčević, Miličević, Oljanović, Perković, Petričević.
- 1212 *Patronimički deminutiv:* Ančić, Dorotić, Jurić, Jukić, Kuzmanić, Lazić, Lučić, Mandić, Martinić, Mijić, Nikolić, Puratić, Radić, Stančić, Suzičić, Dević, Dujić, Granić, Juretić, Mrkonjić.
U osnovi ovih prezimena zapažen je velik postotak hipokoristika i deminutiva od tzv. svetačkih i narodnih imena, što navodi na zaključak da su se preci ovih doseljenika u svakidašnjem govoru drukčije zvali nego je to zapisano u maticama gdje prevladavaju svetačka imena bez deminutivnih i hipokorističkih oblika.¹⁸
- 122 *Patronimici s nadimkom u osnovi:*
- 1221 *Patronimički poimeničeni pridjev:* Knezović, Vlahović, Zelanović, Ribarević, Činčević.
- 1222 *Patronimički deminutiv:* Pletikosić, Brizić, Gilić, Trutanić, Azić, Carić, Kovačević, Didolić, Škarić, Ordić.

¹⁶ U obzir su uzeta sva prezimana koja se nalaze u tabeli II.

^{16a} Za prezimana Ančić, Mandić sa sigurnošću se može reći da su matronimičkog postanja, ali je teško utvrditi da li su prezimana Perković, Janović, Martinić, Stančić nastala po imenu za muški ili ženski spol, te se zbog toga i zajedno klasificiraju.

¹⁷ Obje su derivacije vrlo stare i, čini se, nema među njima kronološke razlike, a poodavno je nestalo i značenjskog diferenciranja.

¹⁸ Može se pretpostaviti da je malen broj prezimena u mjestima odakle su pojedine obitelji došle uvjetovao takvo variranje krsnih imena.

- 13 *Sekundarni patronimici* nastali su kasnijim dodavanjem sufiksa *-ić* na strano prezime ili nadimak: Serventić (Serventi), Dogančić (Doganac).
- 2 *Prezimana bez porodične filijacije:*
- 21 *od imena:* Mateljan, Tomaš,
- 22 *od nadimka:* Klisura, Krivošija, Šerka, Šolo,¹⁹ Vučina, Krajina, Majstorlija, Toljaga, Varžina, Čimaz (Čimac), Batoš, Komar.
- 3 *Prezimana stranog porijekla:* Skansi, Stulla, Kažulin, Štambuk, Kirigin.
- 4 *Prezimana nejasnog postanja:* Kumbat, Jakir, Šukadar.²⁰ Tih prezimena više nema u Sumartinu.

112 Nešto o jeziku u prezimenima

Prezimana se uopće, pa i u Sumartinu, ne ponašaju kao druge klase leksika. Ta su prezimana od osnivanja naselja do danas bila brižljivije podvrgnuta štokavskoj kontroli, jer su ih zapisivali školovani ljudi, a narod ih ponajčešće izgovarao u službenim prilikama gdje se pazilo na dobar, štokavski izgovor. To, uostalom, za većinu Sumartinjana nije predstavljalo nikakvih teškoća. Ipak se u nekim prezimenima sačuvao akcenat na starom mjestu. Tako je u prezimenima: *Klisura, Kovačić, Kirigin, Trutanić*, koje su obitelji došle iz čakavskih krajeva, i u prezimenima: *Kažulin, Skansi, Serventić, Lombardić*, koje su osim toga i talijanskog porijekla, pa je silazni akcenat ostao na slogu na kojemu je akcenat i u talijanskom jeziku. Takav akcenat potpuno se uklapa u sistem otočke, čakavske akcentuacije.

113 Zaključak

Analiza prezimena navodi na zaključke koji su osobito važni za sudbinu štokavskog dijalekta u Sumartinu. Štokavske dobjeglice imale su u novoj postojbini sve uvjete da se kao organizirana cjelina s vlastitom župom održe do danas.

Te pribjeglice potjecale su vjerojatno iz granice Dalmacije i Hercegovine¹⁴ i donijele su sa sobom *štokavski govor ikavskog tipa* s novoštokavskim osobinama. Te karakteristike sumartinski govor sačuvao je do danas.

Izumrcem ili iseljavanjem velikog broja obitelji, pogotovu onih koje su s prvim doseljenicima osnovale naselje, i ulaskom čakavskih obitelji i pojedinaca oslabila je prvotna kompaktnost štokavštine.

¹⁹ Prezime *Šerka* dolazi u maticama kao *Serčić*, a prezime *Šolo* kao *Solović, Soloević*, pa je teško utvrditi da li je od patronimika izveden nadimak ili obratno. Za oba slučaja ima prilično mnogo primjera u otočkoj antroponomastici.

²⁰ Kasnije se prezime ustalilo kao nadimak nekoj od obitelji Suzičić.

1. MANDRAČ	11. MARTINČEVI DVORI
2. DOLAC	12. BLATINJA
3. PERININ MOST	13. MAGAZIN
4. CRKOVNJAK	14. PORAT
5. MALA BANDA	15. ALOJ
6. BANDA	16. SV. ŠPIRITJUN
7. HULDOVI DVORI	17. POD JAMU
8. KULA	18. ULICA
9. MOST	19. KAPELICA
10. KONJIC	20. ŠVER

LEGENDA			
	OBALNA LINIJA		SELO
	MEĐA KATASTARSKE OPĆINE		ZASELAK
	PUTOVI I PUTELJCI		

Övome treba dodati teške posljedice koje je ostavila kuga iz 1784. godine,²¹ kada je gotovo desetkovala stanovništvo.

U takvu stanju štokavština, koja se našla kao oaza na čakavskom otoku, izgubila je svaku vezu s maticom, koja bi je mogla regenerirati. U tu se štokavsku oazu sve više infiltriraju čakavske i počakavljene obitelji, koje su prema tabeli III svrstane u tri grupe: a) one koje su pribjegle iz dalmatinsko-hercegovačkih krajeva u čakavska naselja na Braču, a zatim odatle odlazile i ostajale u Sumartinu: b) stanovništvo koje je zbog kakva zanata, ženidbom, udajom ili drugim vezama napučilo naselje kao čisto čakavsko stanovništvo i c) obitelji koji su zbog sličnih razloga kasnije doselile u Sumartin iz drugih čakavskih krajeva

Svi ti čakavski uljezi koji su dolazili manje-više pojedinačno nisu mogli raslojiti sistem štokavskog govora, njihova je izvorna čakavština postepeno asimilirana, ali je ona u tom dugom procesu umiranja neprestano predavala mnoge svoje osobitosti već prilično labavu sistemu štokavskog govora.

U isto vrijeme čakavske obitelji djelovale su direktno na *obogaćivanje* i *modificiranje* zatečenog antroponomastičkog fonda štokavaca.

Praćenje naseljavanja Sumartina pokazalo je da su čakavski doseljenici kudikamo vitalniji i sve brojniji na račun štokavaca koji su u neprestanom i laganom opadanju.

Neće stoga biti, kako se dosad mislilo, samo geografski smještaj Sumartina, koji kao luka služi bližem čakavskom zaleđu, jedini razlog raslojavanja sistema tog štokavskog govora. Taj proces, kako nam je pokazala ova analiza, počeo je već vrlo rano da djeluje iznutra, u samom naselju, i tako pripremao teren frontalnijem prodoru čakavštine, pogotovu u novije vrijeme kada su uvjeti za to kudikamo povoljniji.

12 OSOBNA IMENA

121 Sumartinska imena samo su djelomično motivirana. Nadijevanje imena svetačkih i narodnih, kojima se identificiraju osobe uvjetovano je dvama osnovnim razlozima: nasljedovanjem imena predaka i nastojanjem da ime bude neobično, drukčije, povodeći se često za hirovima mode.

Spomenuto je već kako je priličnom broju prezimena u osnovi narodno ime ili hipokoristik svetačkog imena. Ovaj je podatak vrlo zanimljiv jer nam indirektno pokazuje kako se netko zvao u njihovu međusobnom saobraćaju bez obzira na službeni oblik imena. Ali za analizu sumartinskih imena to nema osobitog značenja, jer ne znamo gdje su i u koje doba ta imena bila u upotrebi i koji su ih razlozi uvjetovali.

²¹ V. o tome: dr Giulio Bajamonti: »*Storia della peste che regnò in Dalmazia negli anni 1783—1784*«, Venecija 1786. za Sumartin: »I morti di San Martino oltre ad un centinaio e mezzo, il che è ben molto in una villa che contiene appena settanta case, sei delle quali in tale occasione restarono estinte...« Usp. i članke V. Slovinica, *Kuga na Braču*, Brački zbornik, I, Split 1940, str. 36—39. i A. Jutronić, *Prilog proučavanja zdravstva na Braču*, Anali Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku, 1953, str. 227—282.

122 Za razdoblje od 1645. do 1777. godine, koje obuhvaća otprilike prvo stoljeće nakon osnivanja naselja, nalazimo u različitim historijskim vrelima ova najčešća imena: *Mihovil, Ivan i Zane, Mate i Matij, Nikola, Martin,*²² *Marko, Jakov, Juraj i Zorzi, Anton i Ante, Petar, Luka, Pavao, Šimun, Križan, Stipan, Perka, Vinka, Gregorij, Kristofor, Toma, Marin, Jerko, Josip, Bartol, Antonija, Margarita...*

Tih tridesetak imena isključivo svetačkog porijekla predstavljalo je zaista prilično oskudan imenski repertoar.

Iako danas ne možemo znati kakav su oblik u svakidašnjem govoru imala takva imena, može se pretpostaviti da nije postojala prijevika potreba da se nosioci tih imena nazivaju hipokoristicima, jer je broj prezimena i nadimaka bio dovoljan da se označi svaka osoba u mjestu. Ali i u tim imenima zapisani su neki hipokoristični oblici (*Ante, Mate, Zane, Jerko*), što upozorava na tendenciju koja će u kasnijim generacijama sasvim prevladati. Teško je tvrditi, kolik je udio pri tome izvršila potreba za komunikativnošću pri identifikiranju osoba, a kolik utjecaj čakavskog dijela otoka gdje je od starine, zbog malog broja prezimena, bilo podosta hipokoristika i deminutiva. Ovome je direktno ili indirektno potpomagao mletački antroponomastički sistem preko imena kao što su npr.: *Zane, Zorzi, Bepo* itd. Takve oblike imena često su preuzimali otočani, pogotovu bogatiji i utjecajniji, a preko njih su ta imena prodirala u puk i utjecala na stvaranje domaćih hipokoristika.

123 Današnji sistem osobnih imena u Sumartinu uklapa se u otočki antroponomastički sistem, što djelomično pokazuje i analiza tzv. svetačkih i narodnih imena koja se danas upotrebljavaju u Sumartinu.

Tabela IV²³

Osobna imena po uzoru na svetačko ime

Ime	Hipokoristici	Ime	Hipokoristici
(*Antonij)	Ante 10x, Tõnči	Kûzma	
(*Antonija)	Antica, Tõnka 4x	(*Leon)	Lèo
(*Ana)	Ànica, Anita	Lûka 5x	
(*Andrija)	Àndro	Lukrècija	Lûkrica
Àndel		Mârijo	
Àndela	Ànde	Mârija 8x	Mâre, Mârica 2x, Mâriçi
(*Barbara)	Bârica, Bâre 2x	(*Mandalena)	Mânde, Mandina
Bârtul	Bóre	Mârko	
Çirilo	Çiro	(*Martin)	
(Dimitar)	Mîtar	Mârtina	

²² Imenom *Martin* zvala su se dvojica prvih doseljenika. To ime kao i prezime *Martinčević*, nadimak *Martinac*, žesko ime *Martina* nalazimo nekoliko puta u kasnijim dokumentima. Prema ovome, čini se, kult toga sveca bio je razvijen kod doseljenika i prije dolaska na otok i osnivanja naselja, crkve i samostana, kojih je taj svetac zaštitnik.

²³ Tabela je uzeta prema naknadno provjerenom stranju od 25. IV 1964. U njoj se nalaze i hipokoristici koji su nastali utjecajem talijanskog i španjolskog antrop. sistema (Tonka, Dino, Anita, Menego i dr.), što nije nevažno za socijalnu i kulturnu povijest kraja.

Ime	Hipokoristici	Ime	Hipokoristici
(*Dominik)	Dínko, Měnego	(*Matej)	Máte 2 ×
(*Doroteja)	Dóre	(*Mihael)	Míjo, Miće, (Miorad)
(*Franjo)	Fráne		(Míja)
<i>Ivân</i> 5 ×	Fránka, Kěka	(*Margarita)	Margíta
	Ívo, Íve, Ívica,	<i>Márta</i>	
	Ivânko,		
	Đáni		
<i>Jôsip</i>	Íva, Ivánka 2 ×	Níkola	Míko, Níko, Níkica
	Jôsipić, Józe 8 ×,	(*Pavao)	Páulo, Páve 4 ×
	Běpo, Bino		
<i>Jôsipa</i> 4 ×	Jözica	<i>Pětar</i> 3 ×	
(*Jeronim)	Jére 4 ×, Jérko 2 ×	(*Rozarija)	Rôza 3 ×
	Jére 2 ×, Jérka,		
	Móme, Momína	<i>Šimun</i>	Šimeta, Šimica 2 ×
<i>Jâkov</i>		(*Špirijun)	Špiro
(*Juraj)	Júre 3 ×, Zôrzi	<i>Stipan</i> 3 ×	Stipanka
<i>Karměla</i>		<i>Těodor</i>	
(*Katarina)	Káte, Kática 2 ×,	<i>Těma</i>	Tóme, Tómo 2 ×,
	Kátija		(Těmislav)
Kleměnta		(*Vicenco)	Vicko 3 ×, Vinko,
			Více 2 ×, Vinka 3 ×

124 U usporedbi sa stanjem u prošlim vjekovima repertoar svetačkih imena nije se gotovo nimalo povećao, ali su zato hipokoristici i deminutivi vrlo mnogo obogatili fond osobnih imena u kojima je dispersija neznatna. Broj izvedenih hipokoristika danas je tri puta više od službenih, neafektivnih svetačkih imena, što je vrlo karakteristično u usporedbi sa starijim slojem osobnih imena. Takav razvijen imenski sistem omogućuje potpunu identifikaciju svakog mještanina.

125 Druga inovacija još je poučnija u tom smislu. Dok u starijim slojevima nismo naišli niti na jedno narodno ime, u današnjem sumartinskom imenskom fondu postoje ova tzv. narodna imena:²⁴

muška: Běrislav, Dárko 2, Lále, Mărijan, Mírko (Míjorad), Něnad, Něno, Rádovan, Slěbodan, Vědran, Vjěkoslav, Zěran, Zdrávko, Zdénko:

ženska: Bosiljka 3x, Danica, Dòbrila, (Dijána), Dárka, Drága, 2x, Gòrdana, Jàdranka, (Silvíja), Liljana, Ljubica, Ljúba, (Ksěnija), Mílka, (Melíta), Mája, (Míja), Něda, Náda, (Natálija), Ólga, Rùžica, Smiljka 3x, Slávka, (Silvána), Slěbodanka, Stánka, Snjěžana, Sláva, (Vasiljka), Vjěkoslava, Vjěrica, Zláta, Zórka, Zòrica, Željka

²⁴ Imena u zagradama koja zovemo tzv. narodnima imaju svoj korijen i ugledanje u svetačkim i drugim stranim imenima, međutim je ta veza toliko labava da se s pravom može govoriti o narodnim imenima, makar se samo na prvi pogled razlikuju od njih nemotiviranošću. Mi smo se pri razlučivanju tih imena držali kriterija ispitanika, tj. svetačkim imenima smatrali smo ona imena u kojima je još živa veza s imenom sveca zaštitnika, dok su ostala manje-više narodna.

Mlada dob većine osoba koje nose ta imena kao i njihova neznatna disperzija (samo tri imena nosi više od jedne osobe) dokazuje recentnost tih imena u Sumartinu. U njima se ogleda želja roditelja za originalnošću, u čemu, dakako, prednjače ženska osobna imena.

Nagli prodor tzv. narodnih imena potpomogli su već ranije hipokoristici tipa: *Bino, Zane, Tonči, Dinko, Jerko, Rosanda, Vasiljka*, koji, iako izvedeni od svetačkih imena, svojim su oblikom i udaljavanjem od osnovnog oblika imena predstavljali kanal kojim su kasnije ulazila nesvetačka i narodna imena.

126 Ako imena promatramo sa današnjeg (sinkronijskog) gledišta, tj. onako kako se ona osjećaju kod njihovih nosilaca, opažamo prilično velik postotak imena kod kojih se isti osnovni oblik odnosi na oba spola: *Ándel — Ándela, Ante — Antica, Tónči — Tónka, Fráne — Fránka, Ivo — Iva, Ivánko — Ivánka, Józe — Józica, Jerko — Jerka, Mârijo — Mârija, Slòbodan — Slòbodanka, Vínko — Vínka, Vjèkoslav — Vjèkoslava, Zòran — Zòrica...* u čemu se ogleda nastojanje za nasljedovanjem imena svoga pretka i osobit kult svetaca zaštitnika (Ante, Josip, Ivan, Franjo, Marija, koja su imena najčešća).

127 Jezične osobitosti u osobnim imenima

Imena su najčešće podložna hirovima mode i lako se prilagođavaju običaju druge antroponomastičke sredine. Njihov repertoar također se mijenja brže od ostalih klasa leksika, pa nam ona ne pružaju pouzdane podatke za proučavanje jezika onoga kraja u kojemu ta imena žive.

Imenski fond Sumartina danas se potpuno uklopio u antroponomastički sistem ostalog dijela otoka Brača. Imena se razlikuju jedino bojom vokala i akcentom²⁵.

Od morfoloških karakteristika treba istaći da se imena tipa: *Júre, Ivo, Mírko, Móme, Józe* mijenjaju kao i u svim čakavskim mjestima na otoku po a-deklinaciji, a imena *Mírko, Zdrávko, Lèo, Mârko*, koji i u čakavskim mjestima imaju akcenat na tom mjestu, kao imenice muškoga roda.

Sva ženska imena imaju morfem vokativa jednine jednak morfemu, nominativa, što je, po svoj prilici, utjecaj čakavskog zaleđa na otoku.

13 NADIMCI

131 Već je u analizi prezimena istaknuto kako je u starim sumartinskim maticama uz prezima često zapisan još jedan odredbeni dodatak koji je po svom obliku mogao biti prezime ili nadimak. Vrlo je vjerojatno da je ta neekonomičnost pri upisu u matice bila nužna i ona je za proučavanje prezimena i nadimaka posebno zanimljiva, jer pokazuje nastojanje da se utvrde stalna prezimena i put kao su, jednom zapisani, mnogi nadimci nastavili put kroz generacije do danas.

²⁵ U čakavskom dijelu otoka dvosložni imenski hipokoristik ima kao dodatno prozodijsko obilježje akcenat " na ultimi i dužinu na penultimi: *Mâiž, Ivž, Jòzž*, dok se u Sumartinu za morfemsko-prozodijsko obilježje hipokorističnosti u takvim imenima upotrebljava akcenat '.

U maticama se spominju ove najvažnije dvostrukosti u prezimenima: Aničić-Mihajlo (1853), Aničić-Tunguz (1853), Antulović dicti Vicić (1667), Antulović-Ektorović (1884), Babić dicti Konje (1666), Babić alias Konjić a 1828. samo Konjić, Salinović detto Borojević (1672), Cvitanović-Brstić (1867) i god. 1815. samo Arstić (< Barstić), Cimac dicti Kovač (1860); Čimac-Činčević (1779), Činčević-Kovač (1799), Dogančić-Pučišćanac i Dogančić-Franić (1808), Puratić alias Dorotić (1774), Dorotić-Muto (1813), Martinčević alias Gilić (1676), Gilić alias Križanović (1777), Gvozdanović-Mistrić (1869), Janović-Rado (1858), Jurić-Kačić (1672), Jurišić-Akčić (1845), Knezović detto Vengelić (1846), Diklić-Kuzmanić (1816), Lučić alias Jukić (1789), Breljac-Lučić (1811), Mateljan i god. 1791. Mateanović detto Plamus, Mijić alias Majbonić (1675), Mijić alias Breljak (1779), Mijić dicti Majban (1777), Mijić-Martinac (1851), Maslardić detto Novaković (iz Bola), Pletikosić u matici 1830. Pletikosa, Radić dicti Porobić (1777), Ribarević dicti Vicković (1680), Stančić dicti Šare (1667), Stančić alias Šarić (1673), Carić-Stančić (1821) i kasnije Stančić detto Berošević, detto Breljak, Šerka i god. 1794. Serčić, Solo i god. 1687. Solović, god. 1782. Soloević, Mijić dicti Toljaga (1794), Šćepanović-Zelanović (1858).

132 Tolika šarolikost u maticama navodi na zaključak da onomastički sistem doseljenika nije bio čvrst i ustaljen, pa su kad jedan, kad dva prezimena dolazila uz osobno ime i ravnopravno ulazila u matice. Čim je uz prezime zapisan još koji dodatak, onda je taj dopunjak mogao ostati pa čak i nadomjestiti prezime²⁶ npr. *Gilić, Kuzmanić, Novaković, Zelanović* itd. Dogadalo se i to da su dodaci uz ime dolazili u komplementarnoj distribuciji, pa su neke obitelji uzele jedno, a druge drugo prezime: *Puratić-Dorotić, Jurišić-Akčić, Lučić-Jukić, Mijić-Majbonić, Carić-Stančić*²⁷, *Suzičić-Šukadar, Salinović-Borojević, Mijić-Toljaga* itd. U većine obitelji drugi dodatak uz ime ustalo se kao nadimak: *Tunguz, Konje, Pučišćanac, Porobija, Muto, Rado* i dr., ili se kao varijanta prezimena sasvim izgubio: *Pletikosa* (: Pletikosić), *Solović* (: Šolo), *Serčić* (: Šerka) i dr.

Ta razumljiva »zbrka« u maticama dala je već u početku dovoljno građe za nastajanje nadimaka. A tendenciju koja se već zarana očitovala u Sumartinu omogućivao je geografski smještaj tog tipičnog mediteranskog naselja zbijena tipa, u kojemu su mještani većinom na ulici u svakodnevnom međusobnom dodiru²⁸. Od spomenutih tzv. nadimaka danas više ne postoje: *Akčić, Tunguz, Franić, Vicić, Ektorović, Salinović, Terzić, Brstić, Kovač, Mistrić, Kačić, Šare, Vengelić, Majban, Majbonić, Vicković, Beroš, Berošević, Pučišćanac, Breljak, Toljaga, Muto*²⁹.

²⁶ Primjere vidi u popisu prezimena, tabela II.

²⁷ Kod nekih takvih imenskih dodataka teško je utvrditi da li je nadimak nastao po prezimenu ili obratno.

²⁸ Takve uvjete imala su i sva čakavska naselja na otoku, gdje je vrlo razvijen sistem nadimaka naslijeđen iz pradavnih vremena.

²⁹ Vrlo je vjerojatno da su neki od tih tzv. nadimaka služili kao prezimena: *Salinović, Mistrić*. Neki su se ugasili s nestankom obitelji ili osobe na koje su se odnosili: *Jurić-Kačić, Jurišić-Akčić, Garzalović-Terzija, Knezović-Vengelić* i dr.

Do danas su se sačuvali kao nadimci: *Árstić, Mijájo, Križanović, Rádo, Bréjac, Plamùs, Martínac. Maslárda* (: Maslardić), *Porobíja* (: Porobić), *Sêrčić, Šúkadar*. Svi oni dolaze kao obiteljski nadimci.

133 Prema porijeklu tih nadimaka izdvajaju se dvije osnovne kategorije:

—1 *Nadimci nastali prema osobnom imenu ili prezimenu*: Franić, Ekto-
rović, Vicković, Martinčić, Mijajo, Rado, Martinac itd.

—2 *Nadimci od etnika kraja odakle su pojedine porodice došle*: Brstić,
Beroš, Berošević, Pučišćanac, Breljak, Plamus, Breljac itd.⁸⁰

134 Fond današnjih nadimaka kudikamo je bogatiji. Razloge za to nalazimo u donedavna ograničenom repertoaru svetačkim imena, pa je povećavanjem stanovništva sve više osoba nosilo isto ime, a time je njihova identifikacija bila otežana. Pri kreaciji novih nadimaka uspješno je djelovao prirodan, neposredan, ponekad i sarkastičan humor primoraca, čija je sklonost izvrgavanja ruglu bila nepresušan izvor mnogih motiva od kojih su potekli nadimci.

135 Klasifikacija sadašnjih nadimaka

Nadimci prema imenu: Mijájo (Mijájovi), Férde, Bòrovac (Bòro(v)cevi), Ántić, Mújo (Mujini), Štêfan (Štêfanovi), Páško (Páškini), Križanović, Rádo (Rádovi), Rádić, Martínac (Martínčevi), Iváča (Iváčini), Pérac, Marínko (Marínkovi), Mičalo, Méngić (Méngići), Ívić, Bútre, Míka (Míkini), Šimalo (Šimalovi), Marijânko, Ívac, Míjac, Mújo, Zéle, Buzól, Sêrčić (Sêrčići) Léše (< Aleksandar), Símčići, Púško (:Paško), Paškulinac, Jêla, Mèleta, Dônko (Dônkovi).

—2 *Nadimci prema zvanjima i zanimanjima*: Svičâr, Lâik, Rêmeta Mašti-
lâr, Čauš, Noštrômo, Blaganjêr, Pretûr, Biskupûšac⁸¹.

—3 *Nadimci prema rodbinskim nazivima*: Pápo (Pâpini), Dájak (Dâjkovi),
Báko (Bâkini), Dûndo.

—4 *Topički nadimci (etnici)*: Bòljanin, Splićánac (Splićanci), Árstić (Árstići), Bâškovičanin (Bâškovičani), Plamùs (Plamùsi), Starogrâđanin, Bre-
jánac. U ovu kategoriju ubrajaju se nadimci koji nisu etnici, ali pokazuju da se netko odnekud doselio: Dogánac, Palegrûža (Palegrûžini).

—5 *Nadimci nastali prema kakvoj nastranosti onih kojih ih nose*⁸²: Sólido (Soldini) — škrtoš; Pijandûra; Porobíja, Hléponja — krađa, Hûlo (Hûlovi) — naglost, gizdavost, Pòturica — izdajstvo, Núne — pospanost; Lúle i Lûlê — umna nesmotrenost.

Ovdje pripadaju nadimci kojima se s pomoću svojstava predmeta karakteriziraju ljudi: Púvalica, Maženîn, Trumbûn (Trumbúnovi), Šùbara, Kánava.

⁸⁰ Nadimci *Muto, Kovač* samo su sporadične pojave.

⁸¹ Nadimci za zvanja i zanimanja uzeti su većinom kao pejorativi. Oni su u osnovi stranog porijekla, međutim su njihova značenja jasna, a njihov oblik prilagođen sistemu našega jezika.

⁸² Često te nastranosti ne valja uzimati u doslovnom, pogotovu ne u potenciranom smislu, jer bi u tom slučaju trebalo pretpostaviti da afektivnost, najjači poticaj u stvaranju takvih nadimaka, nije bila primjereno iskorištena.

—6 *Nadimci nastali prema kakvoj tjelesnoj osobini:*

—61 —*po izgledu:* Lóje i Lōjè — debeljko, Lōngo — dugonja, Stāri — izgledom starac, Trīpalo — drobonja, Kljáko — bogalj, Hāمبر — jak ko Hāمبر iz Vřha;

—62 —*po boji kose:* Bíle (plav), Bēran (sijed), Cvītonja (s pramenom kose drukčije boje):

—63 —*po govornoj mani ili izgovornoj greški:* Tárle (mucavost), Šúnkalo (šunja iz nōsa), Mlādimir (mjesto Vlādimir).

—7 *Nadimci prema nazivima za životinje izražavajući ljudske osobine:* Bakalār (mršavost), Kónje, Prášcević (Prášcevi), Gírica, Kúnac.³³

—8 *Nadimci talijanskog (mletačkog) porijekla:* Škampavija: scampa via (pobjegla od muža), Fiorēncó i Forēncó: fuori, forese (doselio izvana što se vidi i po varijanti Vlāhović), Búkalo, boccalone,³⁴ Pāpo: pape 'tata'.

—9 *Nadimci nejasne motiviranosti:* Gāč, Vāji (Vājtovi), Šēndek (Šēndekovi), Pāja (Pājini), Maslārda (Maslārdovi), Mīštak (dovodi se u vezu s nazivom Mletke), Šūkudar, Pīpić, Máše, Bāčo (Bāčini), Arvanínac (Arvanínčevi)

Prezime koje se odnosi samo na jednu obitelj obično nema nadimka: *Klišūra, Kažulín, Lombārdić, Kirigín, Škáríć.*³⁵

136 U sakupljenoj građi vrlo je malo pravih izvornih nadimaka za žene: *Sakrištanīca, Pijandīra, Ivčīnka* (po imenu svekra), što se objašnjava položajem žene u donedavnoj patrijarhalnoj sredini. Naprotiv, vrlo su uobičajeni sekundarni izvedeni nadimci prema obiteljskim ili muževljevim nadimcima. U tvorbi takvih nadimaka dolaze ovi sufiksi:

-*ica.* Dodaje se osnovi muškog obiteljskog ili osobnog nadimka: Ivāčinica (Ivāča), Mujiniča (Mújo), Vājtoviča (Vājtovi), Soldiniča (Soldinī) itd.

-*uša.* Dodaje se osnovi muškog osobnog nadimka izražavajući pejorativnost³⁶: Martinčūša (Martínac), Mengūša (Méngić), Mariñkūša (Marínko), Tripalūša (Trīpalo), Preturūša (Pretūr), Maslardūša (Maslārdo), Fiorenčūša (Fiorēncó).

-*ka* dolazi redovito na topičke nadimke kao ženski rod etnika: Bōlka, Ārstika, Baškavōjka, Plamūska, Brējānka.

Pored izvornog ili izvedenog ženski nadimak može se tvoriti prisvojnim pridjevom: *Drāgina* (prema imenu muža), Tāpičina (vjerojatno prema nestalom muškom nadimku).

³³ Tradicija o nastajanju i motivima ovih nadimaka nije sačuvana.

³⁴ Boccalone = *Persona con gran bocca*, O. Piangiani, Vocabolario etimologico della lingua italiana, 1937, str. 166, s. v. *bocca*.

³⁵ Za neke od tih obitelji utvrdio sam da njihova najuža rodbina u mjestu odakle su došle imaju nadimke. Ali se oni, pogotovu podrugljivi, teško prenose od samih nosilaca u novu sredinu. Kako je obitelji s tim prezimenima malo, ne postoji ni stvarna potreba za nadimkom.

³⁶ Akcenat " na nastavku služi kao dodatno prozodijsko obilježje za označavanje pejorativnosti.

137 Od svih antroponomastičkih klasa nadimci su pored jasne identifikacije najsvestranije motivirani. Zbog visokog stupnja afektivnosti, oni su toliko vezani uz osobu na koju se odnose da najčešće s njom nestaju. Ali takav nadimak ipak živi podsvjesno u leksičkom fondu i može se obnoviti u istoj ili kojoj idućoj generaciji.

Porodični nadimci su u pravilu stariji od osobnih i zbog toga su današnjem mještaniu manje motivirani. Oni se drže duže i postaju u narodu neslužbeno prezime ili nadime,³⁷ kako to običavaju reći Bračani.

138 Uspoređujući kategorije nadimka iz starijih matica sa klasifikacijom suvremenih (živih) nadimaka, vidimo da se ta dva sistema podosta razlikuju. U starijem sloju postojali su dvije osnovne kategorije: nadimci prema imenu ili prezimenu i topički nadimci. Kod današnjih nadimaka ove naslijeđene kategorije također su prilično brojne, ali bitnu novinu unose kategorije u vezi sa zanimanjem, zvanjima, nastranostima i tjelesnim manama. Svi ti nadimci prožeti su jetkim humorom neuobičajenim u starijem sloju.³⁸

139 Bilo bi pogrešno ove nove, najbrojnije kategorije nadimaka smatrati originalnom tvorevinom samih mještana, jer su oni uzora za to imali u svim otočkim mjestima, pogotovu u Selcima, Novom Selu, Povljima, gdje su takvi nadimci i po obliku i po motivima gotovo isti.³⁹ Ovome u prilog treba dodati da su mnogi takvi nadimci sa starijom čakavskim akcentom: *Sakūj*, *Svičār*, *Ivāča*, *Marīnko*, *Blaganjēr*, *Bakalār*, *Pretūr*, *Lōjē* (i *Lóje*), *Maslārda*, *Palegrūža*, *Forēnco* i dr.

Važna je činjenica da se taj stariji akcentat javlja na recentnim nadimcima, što potvrđuje jak čakavski utjecaj ne samo na ustroj i motiviranost nadimaka nego i na akcentuaciju, koja je najotporniji element u jezičnom sistemu.⁴⁰

2 TOPONOMASTIKA

21 Sumartinska toponomastika razlikuje se od toponomastike ostalih naselja na otoku. U njoj se kao najpostojanijoj klasi leksika čuvaju mnoge starije čakavske osobine unatoč širenju štokavskog dijalekta i štokavske toponomastike koji su od sredine 17. stoljeća prekrili ovaj stariji čakavski sloj.

³⁷ Prvotna značenja i etimologija tih složenica gotovo se pokrivaju: *prezime* (*prez-* 'trans, per' + *ime*) i *nadime* (*nad-* 'trans, per' + *ime*) identificirale su osobu »preko imena imenom«.

³⁸ Može se pretpostaviti da je takvih nadimaka bilo i u krajevima odakle su pojedine obitelji došle. No kako su takvi pejorativi neugodni za njihove nosioce u novoj sredini, vjerojatno ih oni nisu ni spominjali, pa sve te nadimke možemo s pravom smatrati novim tvorevinama u Sumartinu.

³⁹ Upada u oči neznatan broj nadimaka mletačke provenijencije. Novo stanovništvo živeći u luci na istoku otoka bilo je formalno odijeljeno od mletačkog središta, koje je bilo na zapadnom dijelu u Nerežišćima. Njihov onomastički sistem nije imao niti dovoljno dodira niti dovoljno vremena da se suživi s mletačkim onomastičkim sistemom, koji je na čakavskom dijelu otoka bio bogato iskorišten, osobito od povlaštenog plemićkog sloja.

⁴⁰ V. o tome M. Hraste, *Osobito suvremene raspske akcentuacije*, Zbornik za historijske nauke u Zadru, I, 1955, 165—175.

Kada je Venecija, prisiljena prilikama na obližnjem kopnu, dopustila da se stanovništvo iz krajeva pod turskom vlašću naseli na otok Brač, priličan broj dobjeglih porodica prebacuje se iz makarskog primorja na najbliži otok, u zapuštenu uvalu Sitno, kako se prije nazivala sumartinska luka.

Historijski dokumenti ne daju pouzdanih dokaza da je u uvali Sitno bilo otprije neko naselje. Iz spomenutih izvora znamo da su doseljenici došli na blagdan sv. Martina (11. XI 1646) u tu uvalu, koja je bila obrasla grmljem i travom. U njoj se nalazila neka ruševina koja je izgledala kao crkvice »fatta a la greca«. Doseljenici su tu ruševinu pretvorili u crkvicu i posvetili sv. Martinu. Odatle i naziv današnjem naselju Sumartin. Brački historičari M. Vrsalović⁴¹ i A. Jutronić⁴² smatraju da je već otprije na tom zemljištu postojala crkvice sv. Martina koju spominje g. 1579. veronski kanonik Valiero u apostolskoj vizitaciji otoka Brača.⁴³ U tom se rukopisu u župi Gornjeg Humca spominju ove crkve: »... *ecclesiae s: te Mariae fiat fores, et teneantur clausae. S:ti Nicolai in capite insulae, s:ti Martini, s:ti Spiritus reparentur, vel diruantur penitus...*«, ali se iz konteksta nedvojbeno vidi da se »*in capite insulae*« odnosi samo na crkvicu sv. Nikole. Ta j crkvice potvrđena u Povaljskoj listini g. 1225. a danas se nalazi na istoimenom brdu sjeverozapadno od Sumartina. Teško je pretpostaviti da se i crkvice sv. Martina nalazila baš na tom području, jer bi u tom slučaju po svoj prilici bila spomenuta u mnogobrojnim dokumentima koji se odnose na taj dio otoka kao i crkvice sv. Nikole, ili bi ostavila traga u toponomastici poput crkvice »*eccl. B. M. de Radovnja*« u toponimu Stomorice. Da je crkvice sv. Martina od starine bila u uvali Sitno, vrlo je vjerojatno da bi se i ta uvala zvala imenom sveca kao i druge bračke uvale u kojima su se nalazila svetišta (usp. Svičuraj, Stivan, Osibova, Lovrečina i dr.). U pregledanoj građi ni jedanput se ne spominje naziv San Martino za ovu uvalu sve do godine 1646, kada dolaze prve porodice s kopna. Ti nas razlozi navode da crkvicu sv. Martina tražimo na drugom mjestu. Mnogo je lakše s crkvicom sv. Duha koju spominje Valiero zajedno s crkvicom sv. Martina, jer se ona sačuvala do danas na istoimenom brdu jugozapadno od Gornjeg Humca. U vezi s tim treba istaći da su se na mnogim bračkim brdima u srednjem vijeku gradile crkvice svecima po kojima se onda nazvalo brdo (Jurjevo brdo, Klinja glava, Lukovo brdo, Sveti Nikola, Sveti Ilija i Sutulija, Sveti Martin na zapadnom dijelu otoka). Mnogim crkvicama danas više nema ni traga, a spomen na njih ostao je jedino u toponimima (Vidova gora, Sveti Tudor i dr.). Nije bez temelja i u nazivu *Mratinje brdo*, koje se u doba Valierove vitacije nalazilo na području gornjohumačke župe, tražiti etimon u imenu sveca čije se svetište moglo tamo nalaziti. Matateza likvidnog *r* i stari posesivni sufiks *-j* u toponimu Mratinje brdo svjedočili

⁴¹ *Prinosi iz bračkih starina*, Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku, sv. 50, Split 1932, str. 293—294.

⁴² *Naselja na otoku Braču*, Brački zbornik, br. 4, Zagreb 1960, str. 13.

⁴³ *Visitatio Apostolica dioecesis Pharensis*, rukopis objavio i komentirao A. Jutronić, Croatia sacra, br. 5 Zagreb 1933, str. 62—88. Ista se crkvice spominje i u vizitaciji biskupa Milanija iz 1645. Tamo se navodi da je od G. Humca udaljena 10 milja, dok je crkvice sv. Nikole udaljena 8, a crkvice Stomorice 7 milja. Te su udaljenosti, zbog blizine crkvice sv. Nikole i Stomorice sa Sumartinom, netačne i ne daju pravo da crkvicu sv. Martina ubiciramo u uvali Sitno.

bi o starini naziva, dakle i o starini crkvice koja je već g. 1579. bila u derutnom stanju. Već je prof. Skok⁴⁴ upozorio na vezu toponima *Mratinje brdo* i Sumartina, samo što je on, ne znajući historijske podatke, naziv današnjeg naselja Sumartin stavljao u kršćansko-romanski period, tumačeći njegov glasovni oblik (neprovedenu metatezu likvidnog *r*) kasnijim iskrivljavanjem izgovora. Mi bismo, naprotiv, htjeli upozoriti da današnji naziv Sumartin nema nikakve veze s crkvicom sv. Martina koju spominje Valiero, a dosad se ubicirala u sumartinskoj luci. Sva je prilika da su doseljenici »te zidine koje su izgledale kao ruševine fatta a la greca«⁴⁵ pretvorili u crkvicu i posvetili je svecu na čiji su blagdan došli da se trajno nasele u toj uvali. Otada u dokumentima njihovo naselje dolazi pod nazivom San Martino. Taj je naziv bio stran bračkim starincima koji ga i danas često zovu *Vrbrača*. Naziv Sumartin uvrježio se istom potkraj 19. stoljeća prema talijanskom nazivu San Martino i analogijom prema nazivima starijih naselja Sutivan i Supetar, a uvođenjem toga naziva na poštanskom pečatu ubrzo se proširio i uobičajio u narodu.

22 *Neke jezične osobine u sumartinskoj toponomastici*

Doseljenici u Sumartinu govore štokavskim dijalektom. Taj je govor zbog blizine Novog Sela, Povalja, Selca i selačkih zaselaka protkan mnogim čakavskim crtama, ali je Sumartin i mnoge svoje govorne osobine predao čakavskom dijalektu spomenutih naselja. U novije vrijeme utjecaj Sumartina kao iradijacijskog centra štokavskih osobina na čakavska naselja umnogome je umanjen. Selca su se zbog naglog razvitka kamenoloma razvila posljednjih decenija u veće industrijsko naselje i danas postala administrativni, zdravstveni i školski centar najistočnijeg dijela otoka. Čak je važnost Sumartina kao luke, koja je povezivala kopnena čakavska sela sa Splitom, umanjena uvođenjem autobusnih pruga Selca—Supetar. Sve je to uvjetovalo da je danas Sumartin više orijentiran na Selca nego obratno. Ti su razlozi osobito pospješili čakavski utjecaj na sumartinski govor.

Sve novije pojave nije moguće pratiti na toponomastičkoj građi, jer su toponimi konzervativniji i ne podliježu naglim promjenama koje se mogu pratiti u sumartinskom govoru. Ali kako se metode toponomastičkih istraživanja po svojoj namjeni i po svojem opsegu razlikuju od dijalekatskih ispitivanja, iznijet ćemo samo one dijalekatske osobine koje pomažu razumijevanje toponomastičke građe.

22—1 *Neke glasovne osobine sumartinskoga govora sadržane u topon. građi*

Stari fonem *ě* reflektirao se kao *i*: *Brig, Stinive*.

Suglasnik *h* nije se ustalio u fonološkom sistemu sumartinskog govora, pa se ili ne izgovara (Rasatica — od starijeg Rasohatica), ili se supstituira fonemom *j* (Mijájovo).

⁴⁴ *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima*, Zagreb 1950, str. 175.

⁴⁵ A. Jutronić, *O selu koje ima svoj rođendan*, Slobodna Dalmacija, broj 2515, Split 1953.

Suglasnik *l* na kraju riječi i na kraju sloga postao je *o*: *Dóca* (= gen. sg.: *Dòlac*), *Dóćine*.

Afrikate *č* i *ć* neutralizirane su u srednje trorogo *č*: *Màndrač*, *Počivala*, *Làkrić*.⁴⁶ Na mjestu suglasnika *lj* izgovara se *j*: *Veják* (od *Vel-jak*).

Prema starom obliku toponima Rasohatica nastao je neizgovaranjem suglasnika *h* i kontrakcijom vokala *o* i *a* u vokal *a* današnji naziv *Rasatica*. Kod bračkih starinaca taj toponim glasi *Rasotica* zbog žive veze s imenicom *soha*.

22—2 Morfološke osobine sumartinskog govora sadržane u topon. građi

Imenice. Oblici imenica jednaki su kao i u drugim novijim štokavskim govorima. Od oblika u čakavskom dijelu otoka razlikuju se u genitivu množine koji je u Sumartinu signaliziran morfemom *-a* (iz *Rāvānā*: *Rāvne*, iz *Būnjā*: *Būnje*), a u čakavskim selima na otoku, u kojima se nalaze ovi toponimi, glase u genitivu množine: iz *Pròdlih*: *Prdōli*, iz *Būnj*: *Būnje*. U dativu, lokativu i instrumentalu množine toponimi u Sumartinu mogu imati dvojakе morfme: *Pròdolima* i *Pròdolin*, *Būnjama* i *Būnjan*.

Pridjevi. Oblici za dativ, lokativ i instrumental jednine ženskoga roda redovito se izjednačuju: *Dūgon nĳvi*: *Dūga nĳva*, *Krāstovon plōči*: *Krāstova plōča*. Ipak sam čuo: *Īdete prēma Pāklenoj glāvici*. *Mĳra stoji u Māloj bāndi*.

Stare pridjevske tvorbe u toponimima *Blātinja*, *Rādonja*, *Tapātinja*, *Stĳnĳve* izgubile su u današnjem sumartinskom govoru vezu s prvotnim značenjem i mijenjaju se kao imenice ženskoga roda *a*-osnova.

22—3 Akcenatske osobitosti u toponimima

Sumartinski govor imao je u doba doseljavanja Sumartinjana bez sumnje četveroakcenatski sistem. Jak utjecaj čakavske akcentuacije na akcenatski sistem sumartinskog govora izdvojio je čitave kategorije riječi u kojima se javlja čakavski akut.⁴⁷ Dužine se javljaju samo iza akcenta, ali je njihova dosljednost poremećena utjecajem čakavskog dijalekta u kojemu su se dužine iza akcenta izgubile.

Akcentatska distribucija u toponimijskoj građi pruža nam približno istu sliku.

Silazni akcenti $\overset{\sim}{\sim}$ prenose se sa svog starijeg mjesta na prethodni slog: *Lòza*, *Dòlac*, *Rānji ràtac*, *Záskok*, *Kùla*, *Pròdole*, *Počvala*, *Vinogrādina*, *Rāćine*, *Prodrtuša*, *Dóćine*, *Āloj*, *Sumārtin*, *nā ĳezero*, *ū Brĳg*....

U nekoliko toponima ti su akcenti ostali na starom mjestu: *Svēti Nikōla*, *Tapātinja*, *Kapēlica*, *Mĳājovo*, *Perĳin most* i u toponimima talijanske, odnosno mletačke provenijencije: *Boškāda*, *Puntĳn*, *Piškēra*, *Lantērna*.

Čakavski akut nalazi se u svim toponimima: *Veják*, *Gāj*, *Š(k)vēr*, *Svēti Špirĳūn*, *Laščātna*, *Planik*.

⁴⁶ Vidi bilješku 2.

⁴⁷ Vidi u prilogu Skicu posjeda porodice Nižetić (Nisiteo) iz 1730. g.

Toponimi koji ne ulaze u novoštokavski akcenatski sistem izdvajaju se u dvije grupe. U prvu grupu ulaze toponimi koji su potvrđeni u najstarijim bračkim dokumentima a odnose se na uvale, rtove, crkvice i prostrane lokalitete na perifernim položajima sumartinske katastarske općine, te se svojim većim dijelom prostiru u katastarska područja susjednih naselja. Te lokalitete od starine zaposjeli su brački starinci.⁴⁷ Drugu grupu čine toponimi koji su po postanju talijanskog, odnosno mletačkog porijekla te su ih sumartinskim pribjeglicama predali s takvim akcentom pomorci i ribari s kojima su Sumartinjani od svoga dolaska bili u živu dodiru.

22—4 *Tvorbene osobine sumartinskih toponima*

S obzirom na tvorbu toponima sumartinske katastarske općine dijelimo na proste (jednoosnovne), složene (dvoosnovne) i toponime u prijedložnoj svezi.

Prosti su toponimi po svom postanju:

- a) *imenice*: Vlāka, Ūlica, Žŭkovik
- b) *pridjevi*: Rādonja, Mijājovo

Složeni toponimi imaju ove tvorbene tipove:

- a) *pridjev + imenica*: Māli Planīk, Pāklena glāvica, Martīnčevi dvōri;
- b) *posesivni genitiv imenice + imenica*: Vlāiča pŭnta.

Toponimi s prijedlogom nalaze se u vezi *prijedlog + imenica u padežu*: Pod Jāmu.

22—5 *Sintaktičke osobine u sumartinskoj toponomastici*

U sumartinskoj se toponomastici jače nego u govoru zapaža tendencija da se ne razlikuje način izricanja mirovanja i kretanja uz prijedloge. To je uvjetovalo često izjednačavanje lokativa i instrumentala s oblikom akuzativa: *Bīli su ū Brig.* (Īdemo nā Brig.); *Āndro je na Glāvicu.* (:Dōdite na Glāvicu.); *Tō vam je nad Žŭkovik.* (Kāda ste nad Žŭkovikon ōdma van je Planīk.) Ovo je, bez sumnje, utjecaj čakavskog zaleđa, gdje je ta osobina u toponomastici vrlo česta. Prof. Skok upozorio je na tu jezičnu osobinu u Supetarskom kartularu iz 11. stoljeća⁴⁸, a potvrđena je i u nešto mlađoj Povaljskoj listini: *u smokove ēmi, pod crkvy svetago mikulu, pod rasohy dolьсь*, itd.⁴⁹ Ta je pojava, po Skokovu tumačenju, utjecaj romanske sintakse. Upotreba posesivnog genitiva imenice mjesto posesivnog pridjeva nalazi se samo u toponimu *Vlāiča pŭnta*. U toponimima *Prōdole, Rāvne* akuzativ kao frekventniji padež u toponomastici preuzeo je službu nominativa. Pojava je prilično raširena i u čitavoj otočkoj toponomastici, pa je i to vjerojatno čakavski utjecaj, pogotovu što se i spomenuti toponimi u takvu obliku nalaze u novoselskoj katastarskoj općini.

⁴⁸ Petar Skok, *Supetarski kartular* (lingvistička analiza), Zagreb 1952, str. 246/33/.

⁴⁹ Josip Vrana, *Kulturnohistorijsko značenje Povaljske čirilske listine iz godine 1250*. Filologija, III, Zagreb 1962, str. 218.

23 Semantička klasifikacija toponima

Iz dosadašnjih izlaganja toponimijske građe vidljivo je da se u sumartin-skoj toponomastici javljaju dva sloja toponima: a) toponimi koji su na tom tlu postojali od starine i b) toponimi kojima su doseljenici od polovine 17. stoljeća nazvali zaposjednuto zemljište. Tri su glavna kriterija po kojima se može lučiti stariji toponimijski sloj od mlađeg: *historijski, topografski i lingvistički*.⁵⁰ Po historijskom kriteriju starijem sloju pripadaju toponimi potvrđeni u starijim dokumentima ili se odnose na zemljište koje je u vrijeme doseljavanja Sumartinjana bilo u posjedu bračkih starinaca. Po topografskom kriteriju stariji se toponimi odnose na zemljište koje se prostiranjem nalazi većim dijelom u susjednim katastarskim općinama, dok je za lingvistički kriterij važno da je naziv kao geografski termin u istoj semantičkoj funkciji vrlo čest u ostaloj otočkoj toponomastici i da glasovne, akcenatske, morfološke, sintaktičke i semantičke osobine toponima pokazuju čakavsko obilježje. Po tim kriterijima razvrstat ćemo toponime prema terenu na koji se odnose na tri grupe: na obalnu toponomastiku, na nazive čestica unutar katastarske općine i na nazive koji se odnose na pojedine dijelove ili objekte u naselju.

23—1 *Obalna toponomastika*. Starijem sloju obalne toponomastike pripadaju ovi toponimi: *Kòpita, Laščãtna, Lùčica, Planik, Pàklena glãvica, Rãdonja, Rãsatìca Rùdinica, Sìno, Pod sìta, Vòšćica, Vrbrãca, Žùkovik*. U mlađi sloj spadaju: *Batèrija, Lantèrna, Måndarac, Mòst, Perìnin mòst, Mãli mòst, Piškèra, Pòrat, Pùnta, Pùntica, Puntìn, Sumàrtin, Vlãica pùnta, Zãskok*. Toponimi za koje po spomenutim kriterijima ne možemo utvrditi kojemu sloju pripadaju jesu: *Ĵèzero, Gãrma*.

Analiza obalnih toponima pokazuje da su svi toponimi starijeg sloja domaćeg porijekla. Nastali su bilo prema nazivima za konfiguraciju tla, bilo prema nazivima biljaka ili ruda kojima je obilovao teren na koji se odnosi toponim. To su vrlo stari motivi u našoj toponomastici.

Mlađem sloju pripadaju toponimi koji su nastali prema talijanskim, odnosno mletačkim morfonimima i toponimi koji su nastali po kojem recentnom objektu. Slikovito rečeno, *toponimi starijeg sloja motivirani su ratarsko-stočarskim nazivljem, toponimi mlađeg sloja mornarsko-ribarskim*. Preostali nazivi su prvotni geografski termini. Njih su doseljenici mogli donijeti sa sobom (Ĵèzero) ili čuti od bračkih starinaca (gãrma).

23—2 *Kopnena toponomastika*. Ista motiviranost kao u starijem sloju obalnih toponima opaža se i u nazivima koji se odnose na lokalitete u unutrašnjosti katastarske općine: *Gãĵ, Koromačìšće, Krùška, Maslìnje, Nĵivice, Pelìnovik, Pèćine, Vejãk, Vinogrãdina, Rùdina, Sìnĵive, Škrãpe, Vlãka, Rèbra, Bìnje, Svèti Nìkòla, Grãdina, Krãstova plòča, Nãrače, Pròdole, Rãćine, Rãnĵi ràtac, Rãvne, Zãnoga, Zãglavak*. Semantički motivi navedenih toponima odnose se na zemljoradnju, uzgojne biljke, starije građevine i oblik tla.

⁵⁰ Razloge za ove kriterije nametnula je grada. Potvrde za to donijete su u toponomastičkom rječniku, a nalaze se također na priloženoj skici posjeda iz 1730. godine i na karti današnje sumartinske katastarske općine.

Mnogo je manji broj toponima iz ove grupe u mlađem sloju. Ti se toponimi, nastali poslije dolaska Sumartinjana, odnose uglavnom na pojedine izolirane čestice koje su s vremenom zaposjeli doseljenici: *Làkčić, Őgradica, Pđjatica, Duga nřiva, Mijájovo* (Ovdje pripadaju nazivi za stare lokalitete gdje su kasnije Sumartinjani imali veće komplekse zemljišta, što zaključujemo po štokavskom obliku pridjeva koji izražava taj odnos: *Věliki Planřk, Věliki dđlac.*); b) na recentne objekte: *Grđbje, Kapělica, Světi Ante*; c) na mladu šumu: *Boškāda* i d) na osobine terena: *Źuine, Prođrtuša*.

Toponimi za koje ne možemo utvrditi kojemu su sloju pripadali odnose se na manje čestice: *Brig, Blātine, Dđčić, Dđlac, Glāvićica*, dakle geografski termini koji su preuzeli funkciju toponima.

23—3 *Toponimi u naselju*. Velik dio naziva u naselju pripada mlađem sloju, koji je nastajao s razvitkom naselja. S obzirom na semantičke motive i ovi nazivi su nastali prema konfiguraciji tla i kakvoći terena na kojemu se razvijalo naselje: *Glāvica, Bānda, Māla bānda, Pđrat, Kđpita, Ūlica, Kđnjic, Blātinja*; prema nazivima za biljke i objekte u mjestu: *Aloj, Pod sīta, Kūla, Māgazin, Mđst, Māli mđst, Perřin mđst, Māndrač, Světi Špirijđn, Š(k)věr, Pod Źāmu*; prema imenu vlasnika objekata: *Martinčevi dvđri, Hđlovi dvđri*. Dio tih naziva potpuno je nepoznat čakavskom dijelu otoka. Dovoljno je istaći naziv *Ūlica* u značenju 'mjesni trg', *Kūla* u značenju 'tvrđava, kaštil', *Mđst* mjesto stranoga i na Braču običnijega mul itd. Sve to daje poseban biljeg sumartinskoj toponomastici.

24 *Strukturalna klasifikacija*

24—1 *Toponimi pridjevskog postanja*: Pridjev se u početku javlja kao atribut uz geografski naziv, a zatim nakon nestanka apelativa preuzima imensku funkciju, označujući geografski objekt: *Rādonja* (luka), *Tapātnja* (gora)

Takvi su toponimi postali

a) od osobnog pridjeva: *Rādonja, Mijájovo*

b) od ostalih pridjeva: *Tapātnja, Sitno, Blātinja*

Mnogo su češći složeni toponimi (toponomastičke sintagme) od pridjeva i imenice. U njima se prema pridjevskom značenju javljaju ove grupe složenih toponima: a) u kojima je pridjev od vlastitog imena: *Perřin mđst, Hđlovi dvđri, Martinčevi dvđri*; b) u kojima pridjev *svet* uz ime sveca dolazi za oznaku svetišta i okolnog terena: *Světi Ante, Světi Rđk, Světi Nikđla, Světi Špirijđn*, c) u kojima pridjev označuje osobinu imenice od koje je napravljen: *Pāklena glāvica, Krāstova plđća, Rānji rātac*; d) u kojima pridjev označuje veličinski odnos, i to: određujući taj odnos prema drugim obližnjim lokalitetima: *Māli Źđkovik — Źđkovik, Věliki Planřk — Planřk — Māli Planřk, Māli Pđrat — Pđrat*, i bez obzira na odnos prema drugim lokalitetima ili objektima u njima: *Duga nřiva, Věliki dđlac, Věliki řed*.

Od sufikasa kojima su izvedeni pridjevi dolaze u posesivnoj službi *-ov/-ev, -in, -ji*, a sufiksi *-an, -en, -iv* dolaze u značenju 'obilat onim što osnovna imenica znači'. Sufiks *-ski* dolazi samo u tvorbi ktetika.

24—2 Toponimi imeničkog postanja: a) od osnovnih imenica: *Gârma, Kòpita, Gâj, Lantêrna, Mândraç, Piškêra, Pðrat, Pûnia, Š(k)vêr, Jêzero, Bûnje, Krûška, Rêbra, Vlâka, Škrâpe, Aloj, Lòza, Bânda, Kûla, Mòst, Ūlica*; b) od izvedenih imenica: Te izvedenice mogu biti prefiksalnog, sufiksalnog i prefiksarno-sufiksalnog tipa. U takvim toponimima mora biti jasan sa sinkronijskog i dijakroniskog gledišta glasovni kompleks kojim su izvedeni na planu osnova-afiks, a oba sastavna dijela prilagođeni su osnovnom cilju da označe mjesto. U tvorbi dolaze ovi sufiksi:

-ac, -ak, -ic, -iç u deminutivnoj funkciji: *Râtac, Dòlac, Zâglavak, Kònjic, Dòçiç, Làktiç, Plâvçiç*:

-ica u toponimima *Glâvica, Njîvica, Őgradica, Lûçica, Glâviçica* i u toponimima sa stranom osnovom *Pûntica, Kapêlica*, dolazi u deminutivnoj funkciji, a u toponimima *Râs(oh)atica, Vòšçica* vrši poimeničavanje pridjeva;

-ik dodan osnovi naziva biljke označuje mjesto gdje ta biljka raste: *Planîk*, u istoj funkciji dolazi i na pridjevsku osnovu *Pelînovîk, Žîkovîk*;

-ina dolazi na imeničku osnovu s augmentativnom funkcijom: *Dòçine, Pêçine, Râçine*, dok u toponimu *Žutine* vrši poimeničavanje pridjeva;

-išçe kao konglutinativni sufiks dolazi u značenju mjesto koje obiluje onim što znači osnovna imenica: *Koromaçišçe*;

-jak vrši poimeničavanje pridjeva, označujući čije je ono na što se odnosi pridjev: *Crkovnjâk* i veličinu: *Vejâk*;

-je daje imenskim osnovama kolektivno značenje: *Gròblje, Maslînje*;

-lo dolazi na glagolske osnove označujući mjesto gdje se vrši glagolska radnja: *Poçtvala*.

Svi navedeni sufiksi dolaze vrlo često u toponimima na cijelom području otoka Braça.

Prefiksadni toponimi. U tvorbi sumartinskih toponima nalaze se ova četiri prefiksa:

pro- pokazuje tlo koje je dobilo naziv zbog probijanja ili protjecanja čega: *Prodrtuša, Pròdole*;

na- označuje mjesto koje se nalazi povrh čega ili na nečem: *Nâraçe*;

raz- pokazuje račvanje čega na različite strane: *Râs(oh)atica*;

za- naznačuje da se što nalazi iza čega, sa stražnje strane: *Zânoga, Zâglavak, Zâskok*.

Svi prefiksi, osim u toponimima *Prodrtuša* i *Zâskok* u kojima su prefiksi dodani osnovama svršenih glagola, dolaze na imensku osnovu.

Neki od ovih toponima pripadaju grupi prefiksarno-sufiksálnih naziva: *Râsatica, Nâraçe, Prodrtuša, Zâglavak* i dr.

25 ZAKLJUČAK

Sumartinska toponomastika, iako malobrojna, zbog svojih historijsko-lingvističkih razloga vrlo je zanimljiva. Na tom se zemljištu nalaze zabilježeni već od 12 stoljeća hrvatski toponimi ćirilskim pismom koji i danas postoje uz recentan sloj štokavske toponomastike iz kraja 17. st. Iz topografske i lingvističke analize izlazi da se novi sloj ograničio na nazive u na-

selju i njegovoj najbližoj okolici, a to znači da su doseljenici došli na zauzeto zemljište, pa su se nužno morali orijentirati na more, od kojega i danas živi veći broj Sumartinjana. Ta je činjenica uvjetovala da su Sumartinjani za neke bezimene uvale i rtove uzeli mletačke morfonime, koje je Venecija za dugogodišnjeg vladanja na našim obalama bogato posijala.

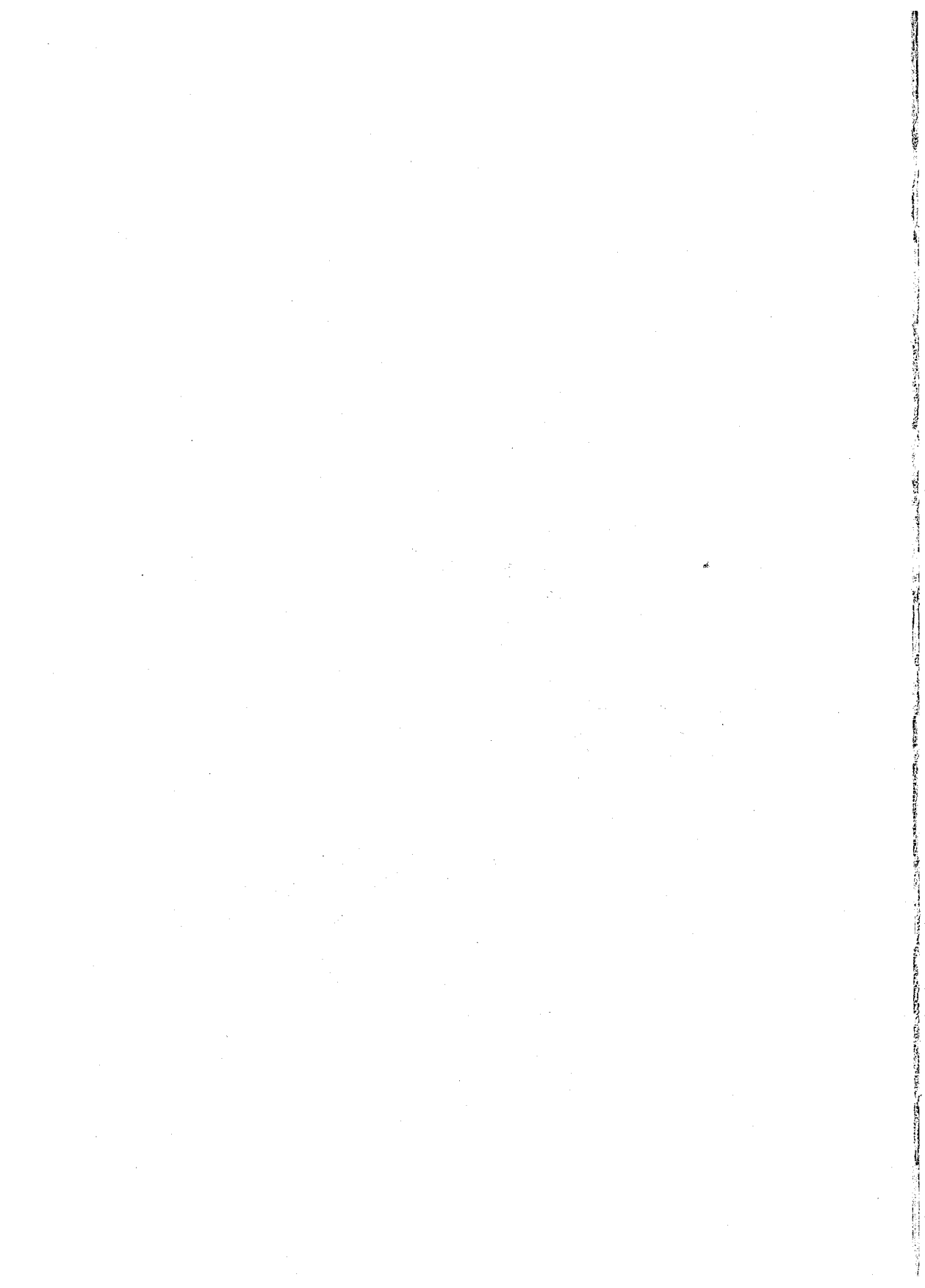
Iako su Sumartinjani kao došljaci iz poljoprivrednih krajeva nastojali i uspijevali zaposjednuti veće komplekse zemljišta u čakavskom zaleđu, nisu uspjeli nametnuti svoje toponimijske nazive. I unatoč znatnom utjecaju štokavskih govora Sumartina na čakavske govore okolnih naselja, moramo ustvrditi da je štokavski utjecaj na stariju čakavsku toponomastiku i u samoj sumartinskoj katastarskoj općini gotovo neznatan.

TOPONIMIJSKI RJEČNIK

s kulturnohistorijskim, topografskim i jezičnim bilješkama

Kratice češće citiranih rasprava i časopisa

AB	Archivalia Brattiensia, Arhiv JAZU, sadržava 9 velikih kodeksa i nekoliko tisuća ostalih dokumenata.
ARj	Rječnik Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, od 1880. dalje.
Berneker, SEW	E. Berneker, Slavisches etymologisches Wörterbuch, I, II, 1 (A-mor).
Bezljaj, SVI	F. Bezljaj, Slovenska vodna imena, SAZU, Ljubljana 1956, I i II dio.
Brački statut	Statutum et reformationes insulae Brachiae, MHJSM; XI, Zagreb 1926, uredio dr. K. Kadlec.
Cod. dipl.	T. Smičiklas, Codex diplomaticus regni Croatiae Dalmatiae et Slavoniae, I—XV, Zagreb 1904. i d.
GSND	Glasnik Skopskog naučnog društva, Skoplje 1926—1940.
Hraste, Toponimija	M. Hraste, Antroponimija i toponimija općine hvarske, HDZ, 1, 331—385.
IG	Yugoslavia, Index Gazetteer, showing Place Names on 1 : 100.000 Map. Series, Kairo 1944, I—XI.
JF	Južnoslovenski filolog, Beograd 1914. i dalje.
Jutronić, Naselja	A. Jutronić, Naselja i porijeklo stanovništva na otoku Braču, ZbNŽO, 34, Zagreb 1950, str. 308.
Mažuranić, Prinosi	V. Mažuranić, Prinosi za hrvatski pravno-povijesni rječnik, Zagreb 1908—1922.
Mladenov, ER	St. Mladenov, Etimologičeski i pravopisnъ rečnikъ na bŭlgarskija knižovenъ ezikъ, Sofija 1941, str. 704.
M-L, REW ³	W. Mayer-Lübke, Romanisches etymologisches Wörterbuch, Heidelberg 1935.
NJ	Naš jezik, Beograd 1933. dalje; nova serija od 1949.
NVj	Nastavni vjesnik, Zagreb 1893. dalje.
Pov. list.	Povaljska listina, hrvatska ćirilaska listina iz godine 1184. sačuvana u prijepisu iz 1250. Čuva se u Župnom uredu u Pučišćima.
Romania	Romania, recueil trimestriel consacré à l'étude des langues et des littératures romanes, Paris 1872. i dalje.

Šchütz, GT	J. Schütz, Die Geographische Terminologie des Serbokroatischen, Berlin 1957.
Simonović	D. Simonović, Botanički rečnik, Beograd 1959.
Skok, Anali	P. Skok, Postanak Splita, Anali Historijskog instituta JAZU, knjiga I, Dubrovnik 1952.
Skok, Dolazak	P. Skok, Dolazak Slavena na Mediteran, Split 1934.
Skok, Prilozi	P. Skok, Prilozi k ispitivanju srpsko-hrvatskih imena mjesta, Rad 224, 98—167.
Skok, SR	P. Skok, Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima, Zagreb 1950, I i II dio.
Šmilauer, Příručka	V. Šmilauer, Příručka slovanské toponomastiky, I dio, Prag 1963, str. 264.
Vasmer, REW	M. Vasmer, Russisches etymologisches Wörterbuch, I i II dio, Heidelberg 1950—1958.
Vinja, RE	V. Vinja, Romanski elementi u govorima i toponomastici otoka Korčule (disertacija), Zagreb 1951. Citirano po autorovu primjerku.
Vrsalović, Prinosi	M. Vrsalović, Prinosi iz bračkih starina, Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku, sv. 50, Split 1932, str. 274—295.

Aloj, m. Predjel u mjestu. Ime nastalo prema nazivu istoimene biljke (Aloë humilis) koja uspijeva i danas na tom lokalitetu uz more. Za etimologiju V. Simonović, 23.

Bánda, f. Dio mjesta na padini u dnu sumartinske luke. Naziv je čest u otočkoj toponomastici za pojedine dijelove u naselju koji su na obroncima. Recentni mletački apelativ u top. službi (< *banda* 'strana').

Batèrija, f. Lokalitet na Vlàića-púnti. Naziv je nastao po utvrđi iz austrijskog vremena kao i onaj na najzapadnijem rtu otoka. Kao fortifikacijski termin naziv je recentan, a došao je preko francuskog jezika (batterie).

Blätine, f. pl. Zemljišne parcele u predjelu Žukovika. Osnova **bolto*, od koje osnove ima priličan broj toponima na Braču, označujući kaljužast teren, obično u dolini. Toponim je čest na našem jezičnom području (IG, I, 144), a imaju ga i svi slavenski narodi (Šmilauer, Příručka, 46). Za etimologiju V. Berneker, SEW, 1,104; Schütz, GT, 63. Ovaj toponim dolazi i u jednini, ali se tada odnosi samo na jednu posjedovnu parcelu.

Blätinja, f. Zemljište u mjestu nedaleko franjevačkih samostana. Ime je nastalo od augmentativa *blatina* dodavanjem posesivnog sufiksa *-ja*. Za etim. v. prethodni toponim.

Borovina f. Stariji naziv za Vlàića-puntu. Potvrđen u katastarskoj mapi iz 1833. Toponim je danas nepoznat.

Boškáda, f. Označuje makiju i mladu šumu na padinama. Toponim je tal. porijekla (< bosco 'šuma') i recentan u ovom kraju koji za to značenje ima domaći termin *gaj*.

Bríg, m. Mala uzvisina nedaleko od mjesta. Na Braču vrlo čest geografski termin i toponim. Kao toponim potvrđen je već u Pov. list.: *na brèžè okladè* (Starine, 13, 207), ali se ta potvrda ne odnosi na ovaj lokalitet. Za hist. potvrde i etim. usporedi: Skok, Prilozi, 107; Schütz, GT, 21; Vasmer, REW, 1,76.

Búnje, f. pl. Obronci brda Gračišća koji su samo jednim dijelom u ovoj katastarskoj općini. Kao apelativ znače poljske kućice elipsasta oblika građene u suhozidu na zapadnom dijelu otoka, a na istočnom dijelu (npr. u susjednim Povljima) znače presvođene jame. Prema Jutroničevu ispitivanju (Glasnik Srpskog geografskog društva, s. 28, br. 1, 1948, str. 44—51) najčešće su na zapadu, prema istoku ih je sve manje, a u Sumartinu su nepoznate. Te poljske kućice održavaju primitivna poljska skloništa. Búnje kao toponim dolaze još u Novom Selu, Pučišćima i Dračevici. Ovaj sumartinsko-novoselski toponim potvrđen je u Pov. list.: *i se zemlje sutè u bunahè vse* Starine 13, 209). Na svim tim lokalitetima nađeni su vrijedni rimski arheološki ostaci. Búnje su potvrđene 1258. g. u Splitu u značenju 'presvođeno mjesto za zdanje' (Cod. dipl., V, 103), a u Solinu (odakle su se po svoj prilici doselili Romani na otok) nedaleko ruševina amfiteatra Bunjama nazivaju polja gdje su bili presvođeni rimski pučki grobovi. Skok se u više navrta bavio porijeklom ovog

apelativa (Prilozi, VI; NVJ, sv. 21, 1921, 229; GSND, II, 1926, 312; Anali, I, 56) i drži da potječe iz predrimskog vremena, a dovodi ga u vezu s arbanaškim *bun* 'koliba', što znači da brački toponimi, koji su do nas došli najvjerojatnije romanskim posredstvom, pokazuju još stariji kontinuitet naselja na spomenutim područjima. Za semantičke varijante usp. ARj, I, s. v.; Broz-Iveković, s. v.; Gušić, Mljet, Narodna starina, sv. 10, str. 114; Pavičić, ZbNZO, 41, a za etimologiju M-L, REW³, 1316; Wartburg, FEW, 1, 628.

Dóčić, m. Mala vrtčač u blizini Rasotice. Osnova *dol*. Za etim. Berneker, SEW, 1,208; Vasmer, REW, 1,358 (s. v. do); Schütz, GT, 38; Bezljaj, SVI, 1, 143.

Dóžine, f. pl. Dio mjesta i lokaliteti sjeverno od Sumartina. Toponim se odnosi na dolinu, a množinom označuje više zemljišnih parcela. Za etim. v. prethodni toponim.

Dólac, Dóca, m. Dio mjesta i lokaliteti koji se protežu ovom dolinom. Velika čestota naziva u bračkoj toponomastici uvjetovana je konfiguracijom tla.

Dūga nĵiva, f. Plodno zemljište na sjeverozapadnoj strani Sumartina. Nĵiva na Braču danas dolazi isključivo u toponomastici označujući ravničasto zemljište pogodno za obradivanje. U tom značenju vjerojatno je i potvrda u Pov. list.: *u tolanie polače niva* (Starine, 13, 209). Lit.: ARj, VIII, 281; Mažuranić, Prinosi, 1, 152; Berneker, SEW, 1, 31, 40; Vasmer, REW, 2, 219; Skok, Prilozi, 135; IG, 4, 329—330.

Gāj, Gájá, m. Šumovit teren sjeverozapadno od Sumartina; Kao termin *gaj* je u tom značenju vrlo čest na istočnom dijelu otoka, dok se na zapadnom dijelu sačuvao jedino u toponomastici. To je razumljivo iz analize toponomastičkih motiva, koji nam potvrđuju da je istočni dio otoka bio šumovitiji od zapadnog dijela. U obliku za nominativ ogleda se trag čakavske akcentuacije. Lit.: Berneker, SEW, 1, 191; Vasmer, REW, 251; Schütz, GT, 60, gdje je navedena opširnija literatura.

Gārma, f. Uvalica između Planika i Rasotice. Naziv je nastao od takva apelativa koji znači usjeklinu između dvije hridi na morskoj obali. ARj, III, 108, donosi za ovu riječ jedinu potvrdu sa Brača. Skok se također bavio postanjem i značenjem ove imenice (Romania sv. 50, 201) i izvodi je iz predrimskog leksena **bālma* 'spila'. V. i drukčija izvođenja H. Barića u Radu 272, 171, gdje se navodi opširnija literatura.

Glàvica, f. Uzvisina nešto viša od brijega a manja od brda. Na njenoj južnoj padini podignute su prve nastambe doseljenika. Danas je to najveći i najstariji dio naselja. *Glavica* je vrlo čest geografski termin i toponim. Osnova *glava*. Toponim je izgubio nekadašnje deminutivno značenje. Lit.: Kovačević, NJ, VI, 4, 116; Schütz, GT, 21; Skok, Prilozi, 115; Bezljaj, SVI 1, 175—6.

Glàvičica, f. Brežuljak u predjelu Rasotice. V. prethodni toponim.

Gràdina, f. Lokalitet uz more u blizini mjesnog groblja. Naziv i skice Sumartina iz 1703. (v. prilog) upozoravaju da je na tom mjestu bila neka starija građevina. Osnova *grad*. Lit.: Skok, JF, 2, 312; Berneker, SEW, 1, 330; Bezljaj, SVI, 1, 194; IG IIa, 209.

Gròbje, n. Mjesno grobište sa crkvicom sv. Roka.

Hùlovi dvòri, m. pl. Kuća i dvor porodice Zelánović, koja nosi nadimak *Hùlo*. Fonem *h* u nadimku primljen je iz čakavskog dijalekta.

Ĵèzero, n. Omanje jezero s bočatom vodom petnaestak metara od mora. Takvih jezera ima nekoliko na otoku. Lit.: Berneker, SEW, 1, 455; Vasmer, REW, 1455; Skok, Prilozi, 122; Schütz, GT, 62; Bezljaj, SVI, 1, 242.

Kapèlica, f. Crkvice sv. Roka na groblju. Doseljenici su apelativ sa starim mjestom akcenta preuzeli od čakavaca.

Kónac, -*nca*, m. Toponim je u prošlosti označavao veći zemljišni kompleks na istočnom dijelu otoka. Akcenat je zabilježen prema apelativu od kojega je postao danas već nepoznati toponim. Konac se prvi put spominje u Pov. list.: *sie zmlè eše vy (drt) žite po koncu* (Starine, 13, 206) i u listini iz god. 1305: ... *terrarium positarum in capite insulae Brachiae Rauanci po Conzu super vale Rasohatac*, a zatim dolazi u istom značenju u dokumentima iz god. 1442, 1462, 1482, 1589, 1785, 1809 (M. Vrsalović, *Riječ Konac u izvorišima sa otoka Brača*, Obzor, br. 294, od 23. XII 1935). Ovaj je toponim zamijenjen nazivom *Vrbrača*, kojim i danas mnogi Bračani nazivaju mjesto Sumartin.

Kònjic, m. Dio naselja na Glavici. Toponim je po svoj prilici metaforičkog postanja (usp. *Konjic* u Hercegovini), ali je moguće izvođenje od nadimka *Konje*, *Konjić*, kakav je nadimak već 1666. godine nosila porodica Babić (Jutronić, Naselja, 206).

Kòpita, n. pl. Rt i dio naselja na samoj obali. Toponim je čest u otočkoj toponomastici. U Hektorovića i Barakovića apelativ označuje neku vrstu školjaka (ARj, V, 301). Pod natuknicom *kopitnjak* na istom mjestu i u istom značenju donosi se potvrda sa Brača. Apelativ u toponomastičkoj službi nalazimo i u unutrašnjosti otoka za teren koji je tako prozvan po nekom objektu u njemu. Vjerojatno je i ovdje metaforičkog postanja.

Koromačišće, n. Toponim je potvrđen g. 1296. *in loco uocato Coromacischie atque Prodolli* (M. Vrsalović, Prinosi, 286) i na skici posjeda iz 1730 (v. u prilogu) u današnjoj sumartinskoj katastarskoj općini. Naziv je po Skoku (SR, 146, ZfrPh, 54, 486) romanskog porijekla, izveden od naziva biljke (*ko*)*morač* (*Anethum foeniculum*) s izvršenom meta-tezom. Toponim je danas nepoznat.

Krāstova plōča, f. Kamenjar na kojemu su se nekada vadile ploče za popločavanje dvorišta i pokrivanje krovova. *Ploča* je čest toponim na Braču, potvrđen već u Pov. list.: *odb ploče do restinina* (Starine, 13, 207). Njen stariji oblik *plōka* sačuvala se samo kod bračkih starinaca u značenju 'stupica za ptice'. Fonem *č* nastao je izvođenjem s *-i, -b: -bn > -an, ŷka*. Po svom prvobitnom obliku *plōka/plōča* upućuje na grč. *πλάτῆ, πλάτος*. Usp. Mladenov, ER, 430; Vasmer, REW, 2, 347; IG, V, 105—6.

Krūška, f. Brdo sjeverozapadno od Sumartina na međi selačke katastarske općine. Danas su na tom brdu dva velika kamenoloma. Po imenu te biljke ima na Braču i uopće na našem jezičnom području velik broj toponima. Usp. ARj, V, 682; Skok, GSND, 12, 201; isti, Prilozi, 127; IG, IIIa, 343—351.

Kūla, f. Dio mjesta s utvrdom. Naziv su donijeli na otok sami doseljenici, koji su došli iz krajeva pod turskom vlašću. Riječ je neuobičajena u govoru i u toponomastici Brača.

Lāktić, m. Voćnjak nedaleko mjesta. U drugim katastarskim općinama na otoku dolazi u obliku *Lajtić* 'mali lakat', a kao apelativ znači 'mjera za zemlju' *vlakat zemljev*. Vrlo je vjerojatno da će ovi nazivi biti deminutivi starog čakavskog *lapat* 'komad zemlje' s promjenom *pt > jt*. Lit.: ARj, V, 901; Mažuranić, Prinosi, 1,684; Vasmer, REW, 2, 57; Skok, SR, 142.

Lantērna, f. Talijanski naziv za svjetionik i lokalitet oko svjetionika.

Laščātna, f. Rt i lokaliteti pretežnim dijelom u novoselskoj katastarskoj općini. Toponim se spominje u kodeksu B (AB, 246 i d.) u popisu pašnjaka istočnih naselja iz god. 1480: *in Laschiatno*: g. 1594. u istom kodeksu: *Rassohatizza e Lasciatna*, a zatim u mnogim dokumentima u AB, Bračkom statutu (str. 102), a ucrtan je i na skici posjeda iz g. 1730. Etimologija nejasna.

Lōza, Lozē, f. Voćnjak zapadno od mjesta. Toponim izveden od apelativa *loza* (*Vitis vinifera*).

Lūčica, f. Uvala i predjel između Vlačića-pūnte i rta Planika. Stari slavenski morfonim za uvale odolijevao je uspješno na Braču recentnijem mletačkom morfonimu *vala*. Lit.: ARj, VI, 206; Mažuranić, Prinosi, I, 615; Berneker, SEW, I, 740; Skok, Prilozi, 130; Schütz, GT, 55; IG, s. v. Luka.

Māgazin, m. Dio mjesta. Toponim je recentan i dobio je ime po skladištu koje se tamo nalazilo.

Māla bānda, f. Kuće i dvorišta na zapadnim padinama u naselju.

Māli mōst, m. Pristanište u luci za manje brodove (v. *Mōst*).

Māli Planik, Mālog Planika, m. Čestice u predjelu Planika.

Māli pōrat, Mālog pōrta, m. Dio luke gdje pristaju manji brodovi (v. *Porat*).

Māli Žūhovk, m. Manji kompleks zemljišta u predjelu Žukovika (v. *Žukovik*).

Māndrač, m. Ograđen prostor u luci za zaštitu brodova od nevremena. Pomorski termin uzet iz grčkog jezika *μάνδρα* preko ven. *mandracho*. Za etimologiju v. Vinja RE, 12; Schütz, GT, 83.

Mariñčēvi dvōri, m. pl. Dio u mjestu gdje je bila kuća i dvori Mijića Martinca. Danas je *Martīnac* nadimak porodice Mijić.

Maslinje, n. Predjel na padini na krajnjem sjeveru sumartinske katastarske općine nazvan po istoimenom drvu. Naziv je ucrtan na spomenutoj skici posjeda iz god. 1730.

Mijājovo, n. Predjel na obroncima sjeverozapadno od Sumartina. Toponim je nastao po nadimku Mijājo (porodica Aničić) i uza nj se ima podrazumijevati apelativ: polje, imanje ili sl. Akcenat je na starom mjestu što se ima pripisati utjecaju čakavskog akcentskog sistema, koji je utjecaj osobito jak u sumartinskoj antroponomastici.

Mōst, Mōsta, m. Pristanište za parobrod u luci. U nekim bračkim lukama običniji je romanizam *mul* (usp. tal. *molo*) u istom značenju.

Nārače, fl. pl. Lokalitet na padinama zapadno od Sumartina. Jednim dijelom proteže se i na selačku katastarsku općinu i tamo glasi *Nārače*. Ovaj oblik objašnjava tvorbu naziva: *na-rot-tje* u značenju skupa čestica na rtu. Kako se u Sumartinu izgubila veza s prvotnim značenjem, toponim se mijenja kao imenice ž. roda a-osnova. Toponim rat (рътъ) sa svojim izvedenicama vrlo je čest u otočkoj toponomastici i potvrđen nekoliko puta u Pov. list. (v. Starine, 13, 209). Za druge historijske potvrde i etimologiju v. Skok, Prilozi, 123; isti, SR, 145; Vasmer, REW; 2, 539; Schütz, GT, 81.

Njivica, f. Zemljišna parcela sjeverozapadno od naselja (v. *Duga njiva*).

Ōgradica, f. Naziv ograđene čestice. Kao apelativ ograda znači svaki ograđen posjed, pa čak i svaki posjed na čakavskom dijelu otoka: *Imon pēt ōgradih*. Osnova *grad*. Lit.: ARJ, VIII, 767; Skok Prilozi, 135—6; IG, IV, 360; Berneker, SEW 1, 330.

Pāklena glāvica, f. Brijeg uz more u predjelu Planika. Toponim je potvrđen god. 1449. u latinskom prijepisu dobara Pov. list. (AB reg. br. 10). Naziv je nastao po paklini koja se tamo kopala. Takvih toponima ima više na otoku i obično su nedaleko obale. Osnova *pākals* 'pakal', stara slavenska riječ za bitumen. Lit.: ARJ, IX, 577; Mažuranić, Prinosi, II, 888; Skok, JF, VI, 71; Vasmer, REW, 2, 330.

Pěčine, f. pl. Pašnjak na brijegu sjeverozapadno od naselja. *Peča* je stari naziv za zemljišne parcele potvrđen već u Pov. list.: *na brězě okladě, za naklomb peča ... podě gnjilišće peča, u rasokahě podě stenově peča* (Starine, 13, 207). U značenju 'komad zemlje' potvrđena je u 12. stoljeću u popisu zemalja sv. Silvestra na Biševu (Cod. dipl., II, 363): *Petronia dedit peciam terre*. U tom značenju peča je živa i danas na otoku. Po Skoku (Treminologija, 73) *peča* je latinska izvedenica od keltsko-lat. riječi **pettia*. Usp. Vinja, RE, 152, koji donosi opširniju literaturu o ovom apelativu. *Peča* 'krpa' kasnijeg je postanja od ven. *pezzo* s istim značenjem (ibidem).

Pelinovik, m. Tako se nazivao brežuljak sjeverno od Sumartina. Toponim je potvrđen u historijskim vrelima (AB, reg. br. 10) i ucrtan je na skici posjeda iz 1730. g. Naziv je vjerojatno izveden po nazivu biljke *pelin* (Artemisia absinthium). Kako je lokalitet u blizini Planika, novo stanovništvo je s vremenom poistovetilo ovaj toponim sa značajnijim i prostranijim Planikom. V. priloženu skicu.

Perinin mōst, *Perinog mosta*, m. Mali most — pristanište u luci.

Piškēra, f. Umjetni ograđeni ribnjak u rasotičkoj uvali. Morfonim je recentnog postanja od tal. *peschiera* s istim značenjem.

Planik, -ika, m. Rt između uvale Lučice i Rasotice. U Pov. list. spominje se: *planikovy dolbc* (Starine, 13, 207) i vjerojatno se odnosi na ovaj lokalitet. Toponim je izveden od naziva biljke *planika* (Arbutus unedo), koja se na ovom području zove *planica*, a plod *manjiga*. Planik se spominje god. 1499. u latinskom prijepisu dobara povaljske opatije (AB, reg. br. 10): *Item terre pod paclinu mediante Xucovich et Rasohatiza et Planich* i nekoliko puta u bračkim kodeksima iz 15. i 16. stoljeća (AB).

Plāvčić, m. Pašnjak sjeverozapadno od Sumartina. Naziv je vjerojatno nastao po boji kamena 'plavac, modruj', kako se ta vrsta kamena zove u čakavskim naseljima na otoku.

Počivala, m. pl. Put i lokalitet uza nj na brijegu prema Selcima, gdje se obično zastane i počine nakon prijeđene strmine. Takvih toponima ima nekoliko na otoku i svi znače put ili raskršće na strmini. Usp. ARJ, X, 182; Skok, Prilozi, 140.

Pod Ćāmu. Lokalitet uz more na istočnom kraju Sumartina. Toponim Jama potvrđen je u Pov. list., ali se ne odnosi na ovaj lokalitet.

Pod sīta. Toponim kojega se sjećaju samo stariji mještani nalazi se na istočnom kraju naselja. Naziv je nastao prema nazivu biljke *sīta* (Juncus maritimus) V. *Sitno*.

Pōjatica, f. Lokalitet sjeverno od Sumartina. Kao apelativ i kao toponim gotovo je nepoznata na Braču izvan Sumartina. Naziv je označavao mjesto za držanje blaga. Eti-

mološki se veže uz lat. osnovu *palea* i sufiks *-ata*. Zbog prijelaza protoničkog *a* u *o* i zbog sačuvanog intervokalnog *-t-* riječ upućuje na romansku provenijenciju (Vinja, RE, 106).

Pðrat, Pôrta, m. Zatvoreni dio luke gdje pristaju brodovi. Toponim je tal. posuđenica: *porto* u istom značenju.

Pròdole, m. pl. Dolina u svom početnom dijelu, prije nego se pretvori u dolac, a razdvaja ogranke brda. *Prodol* je jedan od najčešćih toponima i geografskih termina na otoku. Toponim je potvrđen god. 1296: ... *in loco uocato Coromacischie atque Prodolli* (M. Vrsalović Prinosi, 286), Lokalitet je pretežnim dijelom u novoselskoj katastarskoj općini. Za etimologiju v. Berneker, SEW, 1, 208; Vasmer, REW, 1, 358 (do); Schütz, GT, 38.

Prodrtuša, f. Teren sjeverno od mjesta. Naziv je u vezi s glagolom *pròdrti* (čakavski: *prodrit*) zbog djelovanja vode koja ispiru zemlju sa strmine.

Pûnta, f. Naziv za rt i čestice na njemu istočno od Sumartina. Katastarska mapa iz 1833. bilježi Punta S. Rocco po tamošnjoj kapeli. Naziv je preuzet iz tal. jezika: *ponta* (lat. *puncta*) u značenju za naš stariji morfonim *rt*, *rat*, koja se inače dobro čuva u obalnoj toponomastici čakavskog dijela otoka.

Pûntica, f. Rt i zemljine parcele u predjelu Lučice.

Puntin, -ina, m. Talijanski naziv za rtić u predjelu Lučice.

Ráčine, f. pl. Čestice na brijegu i u dolini sjeverno od Sumartina prema Planiku. Toponim je izveden od geografskog termina *ratac* (рътъць). Za potvrde i etimologiju v. *Nârâče*.

Râdonja, f. Uvala i čestice iza rta Kopita. Svojim većim dijelom pripada selačkoj katastarskoj općini. Toponim je zabilježen u Pov. list. *podš koptilě brbdo do zemle radouně do rasohě* (Starine 13, 209) i u nekim bračkim kodeksima (AB). Sve grafije svjedoče da je naziv izveden od osnovnog imena *Radovan* starim posesivnim sufixom *-jb*. Uz pridjevski oblik vjerojatno se podrazumijevala *luka*. Danas se u Radonji kleše i transportira kamen iz obližnjih kamenoloma.

Rânji ratac, m. Lokalitet sjeverno od Sumartina s pretežnim dijelom u novoselskoj katastarskoj općini, gdje sam zabilježio i oblik: *Vrânji ratac*. Prvi dio topon. sintagme ima u osnovi pridjev: *vranj* 'crn'. Lit.: Skok, SR, indeks, 42; isti, Dolazak, 133; isti Anali I, 43; IG, VIIa, 223 gdje dolazi uglavnom za nazive uzvisina.

Râsatica, f. Zaselak u istoimenoj uvali sa desetak stambenih kuća čiji se stanovnici bave ribarstvom i zemljoradnjom. Zaselak je nastao nešto kasnije od matice Sumartina s kojim je oduvijek tijesno povezana. Na austrijskoj karti zaselak se pogrešno naziva *Porobija*, što je po tačnom Jutroničevu zaključku (Naselja, 213) nastalo prema nadimku prvih stanovnika Radića. Glasovni je oblik *Râsatica* prema mjesnom i sumartinskom izgovoru. Svi ostali otočani naselje nazivaju ispravnije *Râsotica*. Toponim je prvi put spomenut u Pov. list. u starijem obliku: *rasohatica sa svsimi nivami* (Starine, 13, 209) i tako neprekidno u mnogim dokumentima do 19. stoljeća. Toponim ima u osnovi slav. riječ *soha* 'rače'. U Pov. list. *rasohe* su značile *prodol*, ali se taj geografski termin danas izgubio na otoku.

Etnici za ovaj zaselak glase: *Râsatičanin*, *Râsatičanka* (i *Râsatička*) i kteklik: *râsatički*, -a, -o.

Râvne, Râvânâ, m. Zaravnjak. Osnova **orv-* nalazi se u mnogim otočnim toponimima. Od nje su izvedeni geografski termini i toponimi i u ostalim slavenskim jezicima. Lit.: ARJ, XIII, s. v.; Mažuranić, Prinosi, 2, 1223; Vasmer, REW, 2, 526; Skok, Prilozi, 146; Schütz, GT, 49.

Râbra, Rêbârâ, n. pl. Zemljište u središnjem dijelu sumartinske katastarske općine na obroncima po kojima su ugrađene pristave da se spriječi odronjavanje zemlje. Zbog toga terasasta izgleda nastao je metaforički naziv potvrđen više puta u bračkim kodeksima (AB) iz 16. stoljeća. Toponim je ucrtan i na skici posjeda iz 1730. (v. u prilogu).

Rûdina, f. Zaravnjak uz more, škrapav, ali pogodan za pašu. Toponim je čest na Braču, te je potvrđen i u Pov. list.: *zemle na ruđinaht* (Starine, 13, 209), ali se ne odnosi na ovaj lokalitet. Osnova *rdz-* 'kudrav, hrapav'. Lit.: Skok, Prilozi, 148; Schütz, GT, 56; Bezlaj, SVI, 2, 159—60.

Rûdinica, f. Maleni otočić, sika, nedaleko od obale u predjelu Lučice.

Sitno, n. Stariji i iščezli naziv sumartinske uvale. Toponim je bio pridjevskog postanja izveden od imena biljke *sita* (*Juncus maritimus*) koja je uspijevala na vlažnom zemljištu u luci (usp. na tom terenu današnji toponim *Blatinja*). Toponim je prvi put potvrđen u ispravi iz god. 1320: *Item terras in Sitno sic incipiendo a Radouna usque Xucouich super Pelinouich* (M. Vrsalović, Prinosi, 287—8).

Stinive, f. pl. Zemljišne parcele u predjelu Rasotice. Takav toponim na Braču spominje se već u Pov. list.: *podb stēnovb pečā* (Starine, 13, 207). Osnova *stēna* 'kuk, hrid, litica, kamen'. Lit.: ARj, XVI, 360—2; Mažuranić, Prinosi, 1371; Skok, Prilozi, 151; Schütz, GT, 35.

Sumàrtin, m. Naselje. O nastanku naselja i imena v. uvodna poglavlja; etnici: *Sumàrtinjanin*, *Sumàrtinka*, klektik: *sumàrtinski*, -a, -o.

Svēti Ante, m. Kapelica recentnijeg datuma jugozapadno od Sumartina. Zanimljivo je kako i neka imena svetaca imaju hipokorističke oblike: sv. Frane, sv. Jere, sv. Mare i dr.

Svēti Nikōla, m. Srednjovjekovna crkvice na istoimenom brežuljku sjeverozapadno od Sumartina. Zbog osebujne arhitekture postala je predmetom mnogih proučavanja. Prvi put se spominje u Pov. list.: *podb crēkv(omb) stāgo mikulu tri okladi* (Starine, 13, 206), a zatim često u mnogim ispravama koje se odnose na taj kraj. U oba dijela toponomastičke sintagme preuzet je čakavski akcenat.

Svēti Špirijūn, Svētog Špirijūna, m. Crkvice na mjesnom trgu Ulici. Za dograđivanje današnje župne crkve služila je za crkvene obrede. Prema tradiciji u mjestu crkvice nije starija od 150 godina. Sv. Špirijun slavi se u istočnoj crkvi, osobito na Krfu, kao zaštitnik maslina. Po tome je bio poznat i štovan i na otoku Braču, gdje također nalazimo svetišta njemu u čast. I u ovom toponimu preuzet je čakavski akcenat.

Škrāpe, Škrāpa, f. pl. Grotaste vapnenaste hridi zapadno od Sumartina. Češće dolazi kao geografski termin a označuje raspukline u kraškom kamenju. Neki etimolozi dovode *škrapa* u vezu s alb. *karpe* 'stijena' (v. lit. kod Schütza, GT, 34, s. v. *karpa* i str. 17. i 42). No može se izvoditi i do latinske deverbativne izvedenice *crepa* (:crepare) 'raspuknuti se' s kasnijom protezom s koja je česta u lat. riječima i prijelazom *e > a* (v. Skok, JF, 12, 98), Usp. i drukčija tumačenja: Skok, Romania, 57, 468.; isti, ZfrPh, 54, 464; Barić, Rad JAZU, 272, 205; Mayer NVj, 40, 1931, 37.

Š(k)vēr, Š(k)vēra, m. Brodgradilište »*Lučica*« za gradnju i popravak drvenih brodova. Toponim je načinjen prema tal. *sguero* s istim značenjem.

Tapātinja, f. Predjel na tromedi selačke, novoselske i sumartinske katastarske općine. Toponim je izveden od starog apelativa *tapat* 'hreb', 'panj' (ARj, sv. 75, s. v.) koji je danas nepoznat, ali je korijen sačuvan u glagolu *potapāt* 'okljaštriti'. Toponim je po svoj prilici spomen na davno krčenje, sječu i palež šuma radi pretvaranja zemljišta u obradivo tlo. Usp. bračke toponime koji su također time motivirani: *Pāsika*, *Prōžnica*, *Požorē*, *Žeženik*, *Lōz*, i dr. *Tapatnja* je potvrđena u mnogim dokumentima u Bračkom arhivu iz god. 1449; *meiu Tapatnom*; iz 1462: *la positione denominata Tapatna* i na skici posjeda iz 1730. god.

Ūlica, f. Trg u starom dijelu naselja.

Vejāk, -āka, m. Najprostranija ravnicna pogodna za obrađivanje na istočnom dijelu Brača. Toponim je potvrđen u Pov. list.: ... *okladb vēlakb vyše ego* (Starine, 13, 209) i više puta u kasnijim dokumentima. Lokalitet se dijelom nalazi u novoselskoj katastarskoj općini. Osnova *velb* 'velik' sačuvana je u čakavskom određenom pridjevu *vēli*. Hist. potvrde: Skok, prilozi, 156.

Vēliki dōlac, Vēlikog dōca, m. Udolina sjeverno od Sumartina.

Vēliki Planik, Vēlikog Planika, m. Lokalitet u Planiku.

Vēliki rēd, Vēlikog rēda, m. Lokalitet nazvan po hridi koja se tamo nalazi. Takvu osamljenu hrid Bračani nazivaju *rēd* ili rjeđe *kuk*.

Vinogradina, f. Lokalitet nazvan po vinogradu koji se nekada tamo nalazio.

Vlāiča-pūnta, Vlāiča-pūnte, f. Rt na ulazu u sumartinsku luku. Naziv je nastao po nadimku vlasnika (v. Nadimci).

Vōšćica, f. Uvala i dolac kojega je samo periferni dio u sumartinskom konfinu. Toponim je spomenut u Pov. list.: *vošćica od mora do duba* (Starine, 13, 209). Toponim je po Skokovu tumačenju nastao od apelativa *voz* 'prijevoz' i konglutinativnog sufiksa -*šćica* (SR, 8, 31, 177, 262).

Vrbráča, indekl. Naziv se odnosi na istočni dio otoka, ali se tako ponekad naziva i naselje Sumartin. Toponomastička složenica sastoji se od prefikasa *vrh-* i imena u genitivu. *Vrh-* u prefiksnoj toponomastičkoj službi na Braču signalizira uz visinski odnos i *istočni* dio područja.

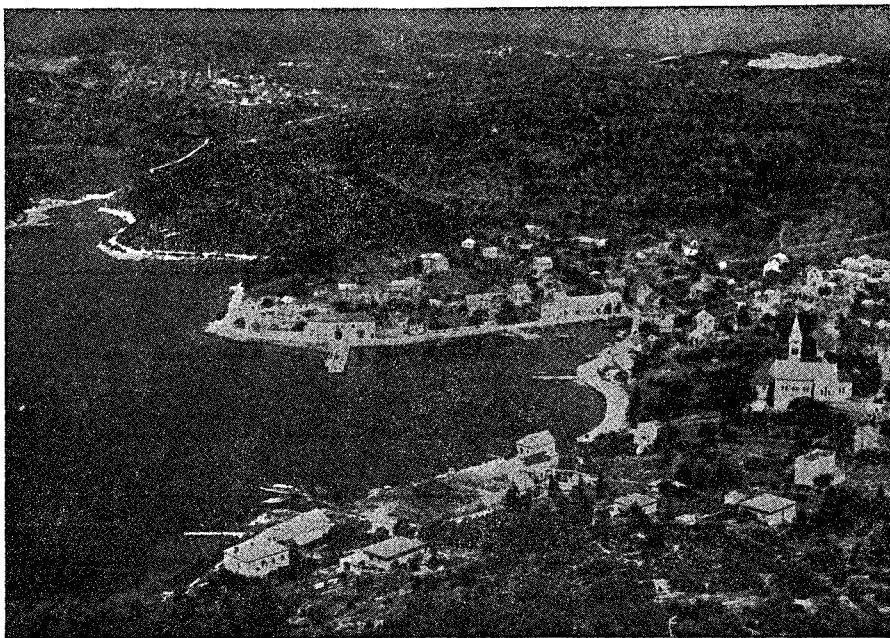
Záglavak, -vka, m. Voćnjak i pašnjaci sjeverno od Sumartina. Toponim je metaforičkog postanja (v. *Glávica*).

Zánoga, f. Metaforički toponim za manji lokalitet.

Záskok, m. Rt i lokaliteti istočno od Rasotice. Toponim je metaforičkog postanja uvjetovan naglim prijelazom morem iz uvale u otvoreni Brački kanal.

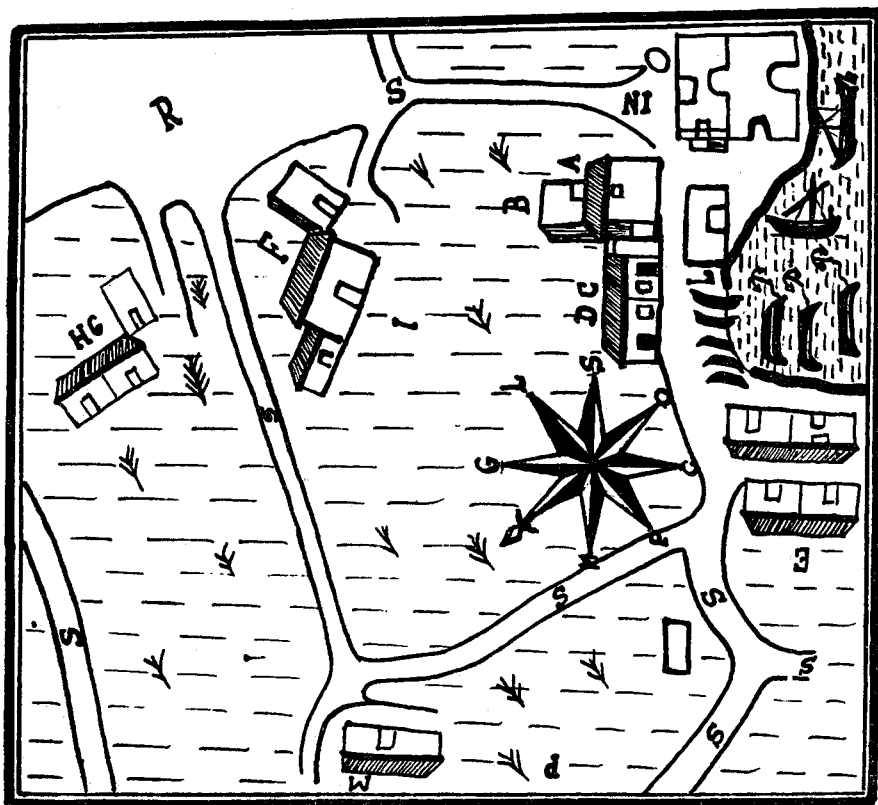
Žukovik, Uvalica i čestice u dolini. Toponim je potvrđen u Pov. list.: *Žukovik s vrha do mora* (Starine, 13, 209) i u kasnijim dokumentima u kojima se spominju pašnjaci na ovom dijelu otoka. Toponim je romanizam, nastao po nazivu biljke *žuka* (< lat. *Junceus*). Usp. Vinja, RE, 223.

Žútine, f. pl. Čestice zapadno od Rasotice. Naziv je nastao prema boji ilovasta zemljišta. Na ostalom dijelu otoka za takav sastav tla dolaze toponimi izvedeni od apelativa *gnjila*.

Sumartin – u pozadini Selca i Novo Selo

Sumartin g. 1707. prikazan prema originalu (AB, reg. br. 10)

- AB Case di Garzalovich detti Terzigich
- C Le casa di Dorotigich
- D Le casa di F. Carceuich
- E Le muraca delli sudetti Garzalovich o Terzigich
- F Sono case et orti di Pietro Mandich
- G et H Sono case et orti di Zuane et Catta detto Babin Vlachignich
- I Sono li siti delli orti
- L Litto de mare
- M Casa G. Xutich
- NO Casa di Vincenti
- P Pascolo
- R Confina con Tereno Zascaliza
- S Strade

Legenda prema originalu

